

AKADEMİ MECMÛASI

Sâmiha Ayverdi

Nihad Sâmi Banarlı

Kaya Bilgegil

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

Uğur Derman

Bekir Sıtkı Erdoğan

Ali Müfehhar Hatusil

Cemil Meriç

Nermin Pekin

Fâruk K. Timurtaş

Turan Yazgan

Yıl : 4

Ekim 1975

Sayı : 4

AKADEMİ MECMUASI

Yıl : 4

Ekim 1975

Sayı : 4

Mecmûamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Sahibi : Kubbealtı Cemiyeti adına İdâre Heyeti Başkanı : İlhan Ayverdi, Yazı İşleri Müdürü : Ayşe Özden

Fiatı 10 T.L., yıllık abone bedeli 40 T.L. dir. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir: Her sayının ücreti, Avrupa için 350 krş. Amerika için 10 lira 25 krş. tur. (Abonelerin, değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.) İlan ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.

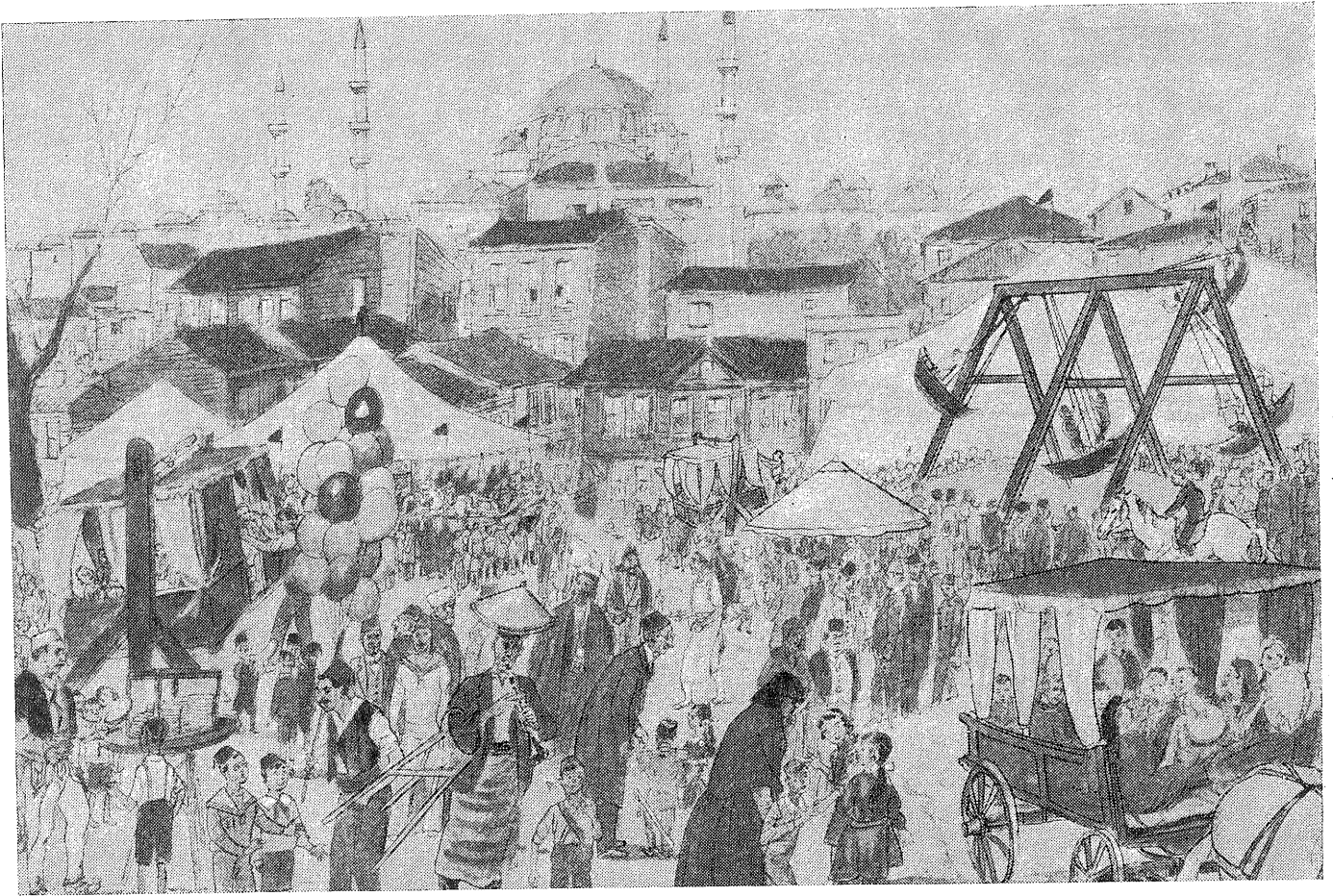
Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, No. 81 İstanbul; P.K. 107 —

Beyazıt. Tel. 22 95 17

Basıldığı yer: BAHA MATBAASI

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
Bayramın Düşündürdükleri	İlhan Ayverdi 5
Takiyef	Sâmiha Ayverdi 8
Uydurma ve Yanlış Kullanılan Kelimeler Sözlüğü	Prof. Dr. F. K. Timurtaş 14
Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar	Nihad Sâmi Banarlı 18
İsimsiz Kıt'alar	F. Nâfiz Çamlıbel 21
Türkiye'nin Londra'daki İlk Talebe Müfettişi Redhouse'dur	Prof. Dr. M. K. Bilgegil 22
Mehmed Âkif'den Mektuplar	M. Uğur Derman 27
Az Gittim Uz Gittim	Bekir Sıtkı Erdoğan 32
Aydın'ın Kaderi	Cemil Meriç 34
Sosyal Güvenlik	Doç. Dr. Turan Yazgan 53
Yahyâ Kemâl'in Bitmemiş Şiirleri ve Neşre Hazırlanan Son Kitapları	Nermin Pekin 60
50. Yıl mı? 2150. Yıl mı?	Ali Müfehhat Hatusil 66
Kubbealtı Akademik Seminerleri Kasım - Aralık Ayı Programı	73
1975 Senesinde neşredilen yazıların indeksi	74

Münip Fehim'in fırçasından bir bayram yeri

BAYRAMIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

İlhan AYVERDİ

Kubbealtı, bu güzelim topraklarda muhteşem bayramlar geçirmiş olan aziz milletimize birlik ve berâberlik şuuru içinde idrâk edeceği daha nice dinî ve millî bayramlar temennî eder.

Bayram... kelimesinden bile sevincin şevkını taşıran gelişiy-le gönüllere ferah, sürur veren mübârek zaman... Lâkin dünyâda mutlak güzelliğin ve mutlak saâdetin mevcut olamayacağı insanoğlu bayram günlerinde bir kerre daha idrak eder. Gönülleri kanatlandıran bu güzel günler, aynı zamanda kaybedilmiş olan sevgililerin yokluğunu hissetmekten gelen buruk bir acı ile gölgelenir.

Bir bayram sabahında, evvelâ hayattan el çekmiş yakınlarını anmak ne güzel bir an'ane, ne güzel bir duygudur. Önce kabir ziyâretleri, yâsinler, fâtihalarla edâ edilen vefâ borcu, sonra dünyânın, bayramın îcap ettirdikleri...

Kubbealtı câmiası da bu bayramlar ayında birbiri ardınca kaybettiği üç aziz mensûbunun hâtırasını hürmet ve minnetle yâd etmektedir.

23 Ağustos 1973 de Orhan S. Orhon, 8 Kasım 1973 de Fâruk Nâfiz Çamlıbel ve 13 Ağustos 1974 de Nihad Sâmi Banarlı'nın, yerlerini boş bırakarak ebedî âleme intikalleri edebî ve fikrî hayatımız için büyük tâlihsizlik olmuştur.

Asıl esef edilecek husus ise, Fârûk Nâfiz Çamlıbel kıymetinde, Orhan S. Orhon samîmiyet ve sâfiyetinde birer şâir ve Nihad Sâmi Banarlı ayarında bir münekkîd ve kalem sâhibi yetiştiren cemiyet toprağının gitgide kuruyup verimini kaybetmesidir. Milletlerin ıftihar ettiği kıymetler, mensubu oldukları cemiyetin, kökleri asırlara dayanan kültürünün usâresini eme eme beslenir ve yetişirler. Bu kökler kesileli beri gidenin yerine daha kuvvetlisinin geldiği çağlardan çok uzaktayız.

Bayram arefesinde dünün yetiştirdiği bu üç büyük Türk'ü anarken, cemiyetimizin yarına daha büyüklerini yetiştirecek kıvâma gelmesini dileyerek, sözü Nihad Sâmi Banarlı'ya bırakalım:

«Biz eskiden, bir bütün hâlinde, bayram yapan millettik. Bayram, târihimizin en karanlık günlerinde bile, yurdumuzu mukaddes bir ışık gibi aydınlatırdı. Bayramı, onun mukaddesliğine lâıyk bir gülyüzle karşılamak, büyük uğur sayılırdı.

Çocuklarımız, büyüklerine saygı ve sevgi göstermek için bayramı fırsat bilirlerdi. Büyüklerin evlerine en temiz duygularla gidilir; dinî bir günde büyük eli öpecek temizlikte bir genç olmanın hazzı, gurûru tadılırdı.

Eskilerin **nur yüzlü ihtiyarlar dedikleri**; yüzleri îmanla aydın yaşlılar da o gün, onlar için duâ ederlerdi. Büyüklerin elleri öpülür, hayır duâları alınırdı. Her duâ cümlesi, genç kız ve erkek gönüllerine hayâtın yarını için güven veren, tılsımlı bir nur gibi dolardı.

Biz, o zamanlar da mes'ud hem de hiç mes'ud değildik. Başta Moskof olmak üzere

Amma, bütün bunlara rağmen, bugün, Türkiye'de bir bayram yaşanacaktır. Çünkü şehirlere yolladığımız çocuklarımızı kandıran Rus hilesi ve parası, Anadolu kasabalarında, köylerinde hattâ büyük bir kısım şehirlerinde ve bütün şehirlerin birçok köşelerinde yaşayan Türk halkının millî vicdânını hâlâ yıkamamıştır.

Bugün yine bizim asıl milletimiz, en yeni en temiz elbise-

lerini giyecek... Sabahın ilk saatlerinde, hattâ köy câmilerinde bile bir **Süleymâniye'de Bayram Sabahı** ihtişâmı yaşatacak... Sonra birer birer büyüklerin evlerine gidilecek. En temiz, en hürmetkâr davranışlarla aziz eller öpülecek, çam sakızı çoban armağanı, hediyeler alınacak, yolda birbiriyle karşılaşan müslüman Türkler, yine dünyânın en büyük terbiyesine mahsus tavırlarla birbirinin ellerini tevâzu ile sıkıp bayramlarını tebrik edecekler.

Bugün, bu saatte, koca Anadolu'nun 35 milyon halkını ben bu manzarada, bu aynada görüyorum. Bizim asıl milletimiz onlardır. Geri kalan birkaç binler hattâ birkaç yüzbinler, istedikleri kadar azıtmış, sapıtmış ve soysuzlaşmış olsunlar, o büyük millet içinde, onlar bir damladır.

Esâsen bu bayram onların hakkı değil, yukarıda târif ettiğim ve çoğu 30 Ramazan gününde oruç tutmuş olan asil ve müslüman Türk milletinin hakkıdır.

Bayramları kutlu olsun!

Ya geri kalanlar? Ya Moskof hilesine kapılarak, kanmış, azıtmış olanlar?

Onları bu dalâletten kurtaramaz mıyız?

Kat'iyyetle söyleyebiliriz ki, bu, hâlâ çok mümkün ve çok yakındır.

Evvelâ **Millî Eğitimimiz**, Moskof hilesiyle yıkılmış dili onarmak lüzûmunu anlasın, hattâ biz de Yunanlılar, uydurma yunanca kitapları nasıl yaktılarsa, uydurma türkçe kitapları, öyle ortadan kaldıralım. Yerine bu milletin dilini arz edelim. Türk çocuklarına, uzak değil, şu Kuvâ-yı Milliye devrindeki **büyüklik duygusunu** verecek bir terbiye sistemine gidelim. Atalarımızın dinine, îmânına sövmeyi meslek hâline getirmiş olanlardan terbiyemizi temizleyelim. Târihimizin ve milletimizin büyüklik günlerine dönelim. Yarına o kaynaktan hız alarak koşalım.»

TAKİ YEF

Sâmiha AYVERDİ

Annemin yeğeni, babamın da sınıf arkadaşı olan Nazmi Torfilli dayımız, gençliğinde, bulut arkasına saklanan güneş gibi, bir görünür bir kaybolurdu.

Dayımız askerdi. Uzun seneler ataşemiliter olarak memleket memleket dolaşıp da nâdir zamanlarda yurda döndüğü vakit, biz çocuklar için onu evimizde görmek bir nevî şenlik olurdu. Güler yüzlü, çelebi, nâzik, hatır-şinas, yakışıklı, bil-hassa kendisini sevdirmesini bilen adamdı.

Ama bir kere memleketten ayrılıp o bitip tükenmez seyahatlerine çıktı mı, kendisini tekrar görebilmek, yalnız bizim için değil, kendi çocukları için dahî Kafdağı arkasındaki An-kâ kuşunu görmek kadar imkânsızlaşmıştı.

Evlâtlarına her mânâda kol kanat açmış olan yengemiz ise, babalarının boşluğunu dolduran bir metânet, sabır ve temkin sâhibi olarak, sayısız meziyetleriyle, yalnız evlâdları tarafından değil, kocasının akraba ve taallûkatı tarafından da sevilen ve sayılan, faziletli bir insandı. Kendisini, içine girmiş olduğu âilenin bir parçası bilip, büyük küçük her ferdi sever, benimseyip bağrına basardı.

Yengemizin, yetişmekte olan çocuklarıyla berâber, serâzâd olmayı seven kocasının yanısıra çin ü mâçini dolaşması müşkil, belki de muhâldi.

Nitekim yüzü kadar gönlü de güzel olan bu genç ve anlayışlı kadın, kâh İstanbul'da kâh Afyon'daki Torfilli çiftliğin-

de kocasının dönüşlerini bekleye bekleye, biz çocukluktan gençliğe geçerken, o da orta yaşlılar arasına girmiş bulunuyordu.

Nihâyet günlerden birgün dayımız, bir daha memleketini de çoluğunu çocuğunu da bırakmamak üzere vatana döndü.

Babamla berâber oldukları zaman, bu deryâ-dil ve bol âhenk iki İstanbul efendisinin karşılıklı konuşmalarını tâkip etmenin ayrı bir zevkı ayrı bir çeşnisi vardı.

Çok gezmiş çok görmüş Nazmi Dayı'mızın, mâcerâlar ve hâtırâlar hâfızası içinde şöyle bir dolaşmaya başlaması, üst üste tabakalaşmış o yığın yığın geçmiş zamâna şöyle bir göz atması, nice hikâyelerin yakasını açmak demektir.

Nitekim Rusya'da ataşemiliter olarak bulunduğu sırada tanıştığı ve bir hayli zaman da evinde misâfir olduğu Tiflisli bir Türk'ün serencâmı bunlardan biridir.

Tiflis'de, Takî isminde bir taş hamalı vardır. Yaz demez kış demez sabahdan akşama, yağmurda karda, güneşde ayazda çalışıp didinir ve kırdığı taşları sırtında taşıyıp gününün nafakasını çıkarır.

İşini kendi seçmiştir. Kimse ona: «Taş hamalı olacaksın!» dememiş, ama gücüne kuvvetine bu işi uygun bulmuş ve isteye isteye de taş hamalı olmuştur.

Rus hudûdları içinde yaşadığı için genç adama Takiyef derler. Ama o, gözü de gönlü de anavatanda olan bir Türkoğlu Türk'tür. Herhâlde babası Ehl-i beyt muhibbi olmalı ki oğluna, oniki imamdan biri olan İmam Takî'nin adını koymuştur. Ne ki, üstünde yaşadığı topraklarda kimse ona Takî dememektedir. İsmnin sonundaki ek, genç adama, her zaman bir Rus esiri olduğunu hatırlatır. Çünkü genç Takî'nin Takiyef olduğu yirminci asır başı, türklüğün Moskof emperyalizmine boyun eğdiği şom devirdir.

Ne yapsın ki asırlardır Moskof hâkimiyeti altına girmiş bütün bir Şark ve Orta-Asya türklüğünün kaderi, onun da ayağına esâret bukağısını takmış ve çarların kölesi etmiştir.

Bir zamanlar Moskova'ya kadar ılgar eden Kırım türklüğü bile artık yoktur. Osmanlı himâyesine baş kaldırmış olmasının kanlı ve acı âkıbeti bu koskoca ülkenin çoktan hesabını dürmüş ve onu âlem haritasından silip atmıştır.

Osmanlı türklüğünün ise, Rus süngüsüyle asırlardır kan, can ve toprak kaybedip kendi başının derdine düşmüş olma-lığı, onu da, yâd ellere düşmüş ırkdaşlarına sâhip çıkma gücünden mahrum bırakmış bulunmaktadır.

Hey gidi koca Fâtih Sultan Mehmed... O korkunç denecek siyâsî basîretiyle nasıl da Rus tehlikesini daha XV. asırda görmüş ve Karadeniz kıyılarını çepçevre zapteylemek lüzûmunu duymuştu. Bu, gerçekten bir siyâsî ferâset hattâ kehânet idi. Zîrâ o devirlerde Slav birliği tehlikesi, tehdît edici parmağını, değil beş kıt'a ya en yakın komşularına dahî sallamaktan uzak bulunuyordu.

En büyüğü Moskova prensliği olan küçük knezliklerin kanlı çekişme sahnesi olan Rus steplerinde, Türkler'e yaranmak ve hizmet etmek, hâlâ bir şeref, bir yarış ve rekâbet mevzûu idi. Öyle ki steplere hâkim bulunan çeşitli Türk ve Moğol devletlerinin hizmetine girmek, Rus prensleri için büyük imtiyaz ve himâye temînâtı demekti. Bu imtiyâzı elde edebilmek için de knezler sık sık birbirleriyle muhârebeye tutuşup birbirlerinin kanını dökerlerdi.

Ama bir zamanlar baştan aşağı Türk ülkesi olan o step-ler memleketinde artık Kazanlar, Ejderhanlar, Özbekler, Kır-gızlar, Türkmenler, Yâkutlar, Kalmuklar, Nogaylar yoktu. Hattâ Azeriler, Dağıstanlılar ve bütün bir Kafkasya dahî Rus patronajının vahşeti ve zulmü altında gün günden erimekte bulunuyordu.

Timurlenk, Altınordu Devleti'ni yıkmakla, sadist ve basit bir istilâcı olmaktan öte ne kazanmıştı? Zâten târîh bo-

yunca, birleşememenin, tek merkez etrâfında toplanıp güç ve gâye birliğine erişememenin çilesini çeken Orta-Şark türklüğü, bu en kuvvetli siyâsî mihrâkını da kaybetmekle, iki ateş arasında kalmış bulunuyordu: Toptan imhâ veyâ esâret yâhut da Slavlaşıp Ortodoks kilisesine bağlanmak.

Timur, ileriye gören bir medeniyet kurucusu değil, Orta çağ tipi bir istilâcı idi. Zulme ve şiddete dayanan politika-sıyla gerek Şark gerek Küçük Asya türklüğüne darbe üstüne darbe indirirken, Slav birliğine ettiği hizmeti düşünemeyecek kadar gözü dönmüş bir gaddar kumandan ve hükümdardı.

Babalarının ve dedelerinin günâhını temizlemek ister gibi Gazne'leri, Buhârâ'ları, Semerkant'ları, Kaşgar'ları birer medeniyet merkezi hâline getirmiş olan Bâbürlerin, Hüseyin Baykara'ların devletleri ise er geç, tepelerinden ihtirasla bakmakta olan Moskof emperyalizminin ayakları altında ezilmeye mahkûmdu. Zîrâ XV. asırda bu devletlerin siyâsî istiklâlleri ellerinden alınmamıştı, amma, kültür bakımından yerinde sayan ve içinde bulunduğu çağın icaplarına ayak uyduramayan bir topluluk için, istikbâlin aydınlık olacağı düşünülemezdi.

İşte bunun içindir ki Fâtih Sultan Mehmed, memleketini ortasından bölen Bizans duvarını kaldırdıktan sonra, akılcı ve maddeci Garb'a atlayıp, Şark'ın mânevî değerleriyle Garb'ın madde gücünden bir terkip meydana getirmek, böylece de bir yeni sentezin muvâzenesi ile dünyânın yüzünü güldürmek istiyordu.

Ne çâre ki Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto'da yaptığı kal'e-ye atlayamadan son seferinin ilk adımı olan Sultan Çayı'ndaki çadırında gözlerini hayâta yumması, dünyâyı, bir kütle fedâîsi olan bu dâhinin tasavvurundan mahrum bıraktı.

Genç ve çalışkan olduğu kadar tutumlu da olan Takiyef, günlerden birgün, tasarruf ettiği yedek akçesi ile büyükçe bir tarla satın aldı.

Olacak bu ya... Mülkiyetine geçmiş olan toprağın altında

bir petrol yatağı olduğu meydana çıkıverince de, zekî ve işbilir genç hamal, ne yapıp yapıp civârın dağının taşının tapusunu, üstüne geçirmek çâresini buldu.

Dayımız, Takiyef'in misâfiri iken eski taş hamalının, sanâyî ve ticâret müesseseleri, fabrikaları ve bankalarıyla kendi kurduğu bir şehri, bu şehrin içinde de bir sarayı bulunuyordu.

Gerçi Tiflisli bu zenginin milyonları varsa da, okuyup yazması yoktur. Fakat, bir kâğıdın üstüne çektiği çizgiyi gören bankalar, derhâl kasalarını açar ve te'diyede kusur etmezler.

Takiyef'in sarayının salonları İngiliz ve Fransız stili eşyalarla döşelidir. Fakat muâyede mahalli olarak kullanılan merâsim salonunda yüksekçe bir set, bu setin üstünde de vaktiyle taş kırdığı çekici ve bir de hamal semeri durur; bunu, bilhassa herkesin görmesini ister.

Takiyef müslüman adamdır. Varlık onu fir'avunlaştırarmış, aksine, olduğundan daha da yumuşatmış, ihtiyaçlı ellere yardımında, eşine az rastlanır bir cömertliğe götürmüştür.

İstanbul'u kasıp kavurmuş yangınlar, belki de yeryüzünde hiç bir şehrin canını böylesine yakmamıştır. İşte şehrin de şehirlinin de varlığını, dirliğini, asâletini, zarâfetini; bayağılığa, fakirliğe, âdilliğe ve köksüzlüğe çevirmekte payı olan bu yangınlardan biri, gene ev konak, han hamam demeyip yaktığı bir seferinde, Tiflisli Türk'ün de yüreği, eleminden öylesine yanıyor ki hemen kesesini açıp yersiz yurtsuz kalmış soy ve din kardeşlerine büyük bir yardımında bulunuyor.

Bugün Lâleli'de «Tayyâre Apartmanları» denen sarı badanalı o sıra sıra binâlar, Tiflisli Takiyef'in parasıyla yapıldığı zaman, isimleri «**Harikzedegân Apartmanları**» idi.

Ne yazık ki evlerinin külleri ortasında sefil ve çıplak kalmış bîçârelerden belki hiç kimse, açık gözlerin kurduğu barıkadı yıkıp, o eli de gönlü de açık adamın bahşişiyle yapılan bu meskenlere girip barınmak nasîbini bulamamıştır.

Zîrâ devir, İttihat ve Terakkî devridir. Yâni darağaçlarının meydanlardan eksilmediği devir... Hak iddiâ etmenin suç

olduğunu, suçun da ne türlü cezâlandırılacağını bilen vatandaş, iktidârın karşısında tam on yıl susmaktan gayrı ne yapabilmışti ki şimdi sesini çıkarması mümkün olsundu?

Artık sene 1917 ye gelmişti. Birinci Cihan Harbi'nin aleyhimize tecelli edişinin saklanmaz olduğu ve Türk kanının bütün cephelerde oluk oluk aktığı bu yılda Rusya, Bolşevik ihtilâliyle, çarlık asırlarına rahmet okutacak bir taş devri idâresinin vahşet ve dehşeti içine giriverdi.

İhtilâlcilerin henüz kütlelere tam hâkim olamadıkları, onun için de Türk topluluklarına istiklâl vaad edip Rus halkını da rejimlerine kazanmak politikasıyla avutmaya uğraştıkları bu devirde, âkıbeti görüp kaçmak fırsatını bulanlar arasında Ta-kiyef âilesinin ferdleri de vardı.

Geldiler. Ama yangından çıkanlar gibi çırılçıplak, aç ve sefil olarak geldiler. Ne hazin ki babalarının parasıyla yaptırılan o sıra sıra binâlarda bir odaya dahî sığınamadan, temelleri çatırdayan bir imparatorluğun sokaklarında yoksul ve garip kalakaldılar.

Uydurma ve Yanlış Kullanılan Kelimeler Sözlüğü

Prof. Dr. Fâruk K. TİMURTAŞ

Arı ve öz Türkçe adı altında piyasaya sürülen yeni kelimelerden oldukça büyük bir kısmının kalp olduğunu, yâni dilimizin bünyesine uygun bulunmadığını, dergimizde 8 sayıdan beri devâm eden yazılarımızla göstermeğe çalışıyoruz. Dilin kâidelerine uymayan, yapılışı ekler bakımından yanlış veya sakat olan kelimeler uydurma kelimelerdir. Fakat, bir kelimenin uydurma olması sâdece gramer bakımından yanlış olması demek değildir. Mânâ ve kavram yönünden noksan ve sakat olan kelimeler de görülmektedir. Bunlar şeklen doğru olmakla beraber, mânâ bakımından noksan veya yanlış oldukları için, yine uydurma sayılırlar. Bir de yanlış kullanılan kelimeler vardır. «Götürmek» mânâsına geldiği hâlde «göndermek» mânâsına kullanılan «iletmek» kelimesi gibi. Ayrıca, Türkçe asıllı olmayan köklerden türetilen «zorunlu» gibi kelimeler de bulunmaktadır.

Bu makâlemizde de gerek şekil, gerek mânâ bakımlarından yanlış ve uydurma olan veya yanlış kullanılan birkaç kelime üzerinde duracağız.

KALITIM

Kalıtım kelimesi şekil bakımından yanlış olan kelimelerdendir. «Verâset» ve «irs» mânâlarına kullanılıyor. Kelime kalmak fiilinden türetilmiş; önce «miras» mânâsına «kalıt»

yapılmış, sonra bundan kalıtım çıkarılmış. Kalıt kelimesi, mânâ eksikliği bir tarafa bırakılırsa, şeklen yanlış değildir; «kal-» dan «-t» ekiyle isim yapılabilir. Fakat, kalıt isminden, fiil köklerine getirilen «-m» ekiyle «kalıtım» teşkil edilemez. Fiilden isim meydana getiren «-m» ekinin, isimden isim yapmak için kullanılması doğru değildir. (Daha önceki bir yazımızda bağ isminden türetilen bağım, bağımsız, bağımsızlık kelimelerinin de —aynı sebeple— uydurma olduğunu belirtmiştik).

Kalıtım kelimesinin daha sonraki nesillere bizden miras kalacağını sanmıyorum.

ACUN

Kökü bilinmediği için Türkçe sanılıp kullanılan, hem de yanlış mânâyâ kullanılan bir kelime de acun'dur. Acun'a «kâinat, evren» mânâsı veriliyor.

Acun kelimesi Farsça «cihan» kelimesinin başta a'lı (elifli) şeklidir, Orta İranca'daki «achan» kelimesinden gelmektedir. Acun kâinat değil «cihan, dünyâ, zaman» mânâsıdır. Nitekim, Divânü Lugat-it-Türk'teki bir dördlüğün şu mısralarında bu mânâyâ kullanılmıştır:

Alp Er Tunga öldi mi?

Isız acun kaldı mı?

Cihan ve dünyâ kelimeleri varken, acun'u yanlış mânâ vererek diriltmek istemenin bir fayda ve lüzûmu yoktur.

ÖDEV, GÖREV

«Vazife, vecîbe» mânâsına kullanılan ödev ile «vazife, memuriyet, resmî iş» mânâsına kullanılan görev kelimelerinde görülen «-v» eki Türkiye Türkçesinde bulunmayan bir ektir. Esâsen Türkçede başlangıçta «v» sesi mevcut değildi. Sonradan ortaya çıkan «v» sesi, «b» veya «ğ» den gelmektedir: var - bar, vermek - bermek, güvercin - güğercin, kovmak - koğmak gibi

Türkiye Türkçesinde mevcut olmayan «-v» eki, Şimal Türkçesinde (Kazan Lehçesinde) görülmektedir ve bu, bizdeki «-gi, -gı» ekine karşılıktır. Çünkü, Şimal Türkçesi, Türk

lehçelerinin tasnifinde «v» grubuna girmektedir. Meselâ, Türkiye Türkçesinde dağ olan kelime Şimal Türkçesinde «tav» şeklindedir.

Görev kelimesinde Türk dilinin fonetik kâidelerine uymayan başka bir hatalı nokta daha vardır. Dilimizde ek ile kökü birbirine bağlayan yardımcı ses dar vokaller olan «ı, i» veyâ «u, ü»dür; geniş vokal olan «a, e» yardımcı ses olamaz. Görev kelimesinde ise, kelime kökü «gör-» olduğuna göre, «v» ekinin «ü» yardımcı ses alması icap ederdi ve bu duruma göre kelime görev» olurdu. (Ödev kelimesinde durum aynı değildir, onda kelime kökü «öde-» dir).

Türkiye Türkçesinde ödemek ve görmek fiillerinden ancak «ödegü, ödeme» ve «görgü, görme» isimleri yapılabilir. Bunların ise «vazife» ve «vecibe» ile pek mânâ münâsebeti yoktur.

Ödev ve görev kelimeleri böylece ekleri bakımından uydurmadır. Mânâlarında ise bir eksiklik vardır.

KENT

Esâsı Türkçe zannedilen kelimelerden biri de şehir yerine kullanılan «kent»tir. Kent kelimesi, aslında İran dillerinden olan Soğdça'dan gelme bir kelimedir. Şehir kelimesi Farsça asıllıdır. Eskiden şehir kelimesi ile birlikte Arapçadan gelen «belde» kelimesi de kullanılmıştır.

Eski Türkçe devresinde şehir mânâsına «balık» kelimesi bulunmaktadır. Uygurlar Devletinde Han-Balık, Beş-Balık gibi şehir isimlerine rastlanmaktadır. (Balık kelimesi «balçık» ile ilgilidir. Bilindiği üzere, Uygurlar zamânında Türkler yerleşik medeniyete geçmişlerdir. Evler topraktan yapıldığı için, şehire balçık ile aynı kökten gelen balık denmiştir. Daha sonra balık kelimesi unutulmuş, onun yerini şehir ve belde kelimeleri tutmuştur. Fakat, şehir kelimesi daha yayılmış, halk diline de girmiştir. Hattâ bâzı ağızlarda ve bâzı Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde (Meselâ Yunus Emre Dîvânında) kelime Türkçeleşmiş «şar» şekline girmiştir.

Kent kelimesi Semerkand, Taşkent gibi şehir adlarında kahlıplaşmış olarak bugüne kadar yaşadığı gibi, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve Anadolu halk ağızlarında da görülmektedir. Fakat bunlarda şehir'den çok «büyük köy, kasaba» mânâsına gelmektedir.

Şehir kelimesi çok yayılmış, halkın malı olmuş, Türkçeleşmiş iken, onu atıp kent kelimesi üzerinde ısrar etmenin mâkûl bir sebebi yoktur. Kentlerimizi şehir hâline getirebiliriz ama, şehirlerimizi kentleştirmek mümkün değildir.

SAYGIN

Son zamanlarda «muteber» yerine «saygın» kelimesi kullanılıyor. Şeklen doğru olan kelime, mânâ itibâriyle yanlıştır. Daha iyi bir deyimle, mânâ bakımından yanlış kullanılmaktadır. Saymak «hürmet etmek, itibar etmek» mânâsı taşıdığına göre, saygın «hürmet eden, itibar gösteren» mânâsı ifâde eder. Hâlbuki, «muteber» kelimesi «kendisine saygı duyulan, itibar edilen» demektir. Böyle olunca, «-gın» ekiyle aktif değil, passif fiil kökünden, yâni «sa-» tan değil, «sayıl-» tan sıfat yapmak gerekir ve müteber karşılığı bu sûretle olsa olsa «sayılgın» olur.

Saygın kelimesinin «muteber»i itibardan düşürmesi beklenemez. Halkımız saygın'a itibar etmemektedir.

YANSIZ

Yansız kelimesi «tarafsız, bitaraf» karşılığı kullanılıyor. Bu da şekil bakımından değil, mânâ bakımından yanlış olan kelimelerden. Çünkü, yan «taraf» demek değildir. Arada münâsebet ve yakınlık bulunmakla berâber, fark da vardır. Eğer «yan» ve «taraf» aynı mânâyâ gelseydi, yâni eş-anlamlı olsaydı, o zaman «yan taraf» diye bir tâbir meydana gelmezdi.

Yansız deyince hatıra yan tarafı olmayan, bir yanı sakat veyâ noksan bir kimse geliyor.

Bitaraf kelimesi eskimiş olabilir, onun yerine «tarafsız» deriz, fakat «yansız diyemeyiz. Çünkü, memleketimizin hiçbir tarafında «yansız» kelimesi kullanılmamaktadır.

NİHAD SÂMÎ BANARLI'NIN KALEMİNDEN YAHYÂ KEMÂL'LE KONUŞMALAR

Yahyâ Kemâl, İsmet Paşa ve Nûrullah Ataç

31 Ocak 1954, Park Otel

Yahyâ Kemâl ve İsmet Paşa isimleri önce, dostlukla yan yana geldi. Yahyâ Kemâl, kim olduğunu, ilerde ne olacağını bilmediği bu millî mücâdele paşasını, hayran bir gönülle sevdi. İstanbul'da İleri Gazetesinde XX imzâsıyla yazdığı millî mücâdele yazılarında İsmet Paşa için sevgi ve saygı ifâde eden sözler söylüyordu. 1926 larda gâyet iyi iki arkadaş olarak mektuplaşıyorlardı.

«Kardeşim Yahyâ Kemâl'ciğim,

Güzel ve tatlı mektubunu okuya okuya doyamadan yeni sefiri tanıtan mektubunu da aldım. Sefir ile mülâkatımda tavsiyenin hüsn-i tesirini hissettiririm.

Senin ile mülâkat benim için zevk, huzur ve inbisat, bir bahtiyarlık idi. Bir ihtiyaç idi. Mektubun kalbimin bu ihtiyâcına temas ettiği için beni ne kadar mütehassis ve müteessir etti. Bana sık sık yaz.

Gözlerinden öperim harâretle ve muhabbetle, sevgili kardeşim.

2 Teşrînievvel 926»¹

¹ Önce dostâne olan bu münâsebetin, bilâhare 1953 lerden sonra Yahyâ Kemâl'e müteaddit def'alar «İsmet Paşa başa geçerse bu memlekette duramam» dedirtecek hâle geldiği Nihad Sâmî Banarlı tarafından nakledilmiştir.

نہات سامی بانرلی

قاراریم حکم کدیم

کوزل رطای مکتوبی اوقه اوقه درمدمه کی خیره طایفه مکتوبی ده آلم .
 خطایه مودته نه حکم کدیم عین حساسیت یریم .

بنده ایله مروتت بنمایم زود ، حضور وابط بر جتایله ایله . بر ایتج
 ایله مکتوب مجر قلمده بر ایتجه ناسای ایله سم ی نه تحسسه دسترایله .
 یک صبه صبه ایله

کوزل آره ایلم طایفه و حخته ، حکم کدیم

عنه

تشریه المله

Sonraları aralarında muhâlif rüzgârlar esmeğe, İsmet Paşa, Yahyâ Kemâl ve şiiri aleyhine yazılar sipariş etmeğe başlamıştı.

Yahyâ Kemâl ihânetini gördüğü ve karakterini daha yakından tanıdığı İsmet Paşa için, bir konuşmasında:

«Eğer İsmet Paşa devrinde, devlet benim şiir söylediğim kadar olsun iyi idâre edilebilseydi, Türkiye bir cennet olurdu.» demişti.

Şâir bu sözü, İsmet Paşa'nın Nûrullah Ataç'ı, Yahyâ Kemâl ve onun şiiri aleyhinde yazı yazmağa memur etmesi hakkında, evvelce aldığı haberin hâtırasında bıraktığı acılıkla söylemişti. Vak'ayı şöyle izâh etti:

«Senin de iştirak ettiğin dil kurultayından sonra,¹ bir gün Avni Başman bana dedi ki:

¹ Bu kurultay 1949 aralık ayında yapılmıştır.

— Nûrullah Ataç bu günlerde size karşı bir saygısızlık yapacaktır. Bunu, peşin haber vereyim de üzülmeyiniz.

Hayret ettim. Gerçi o günlerde, evvelce bana hayran görünen Ataç'ın benden bir uzaklaşma temâyülünü daha doğrusu, bir suçlu hâlet-i rûhiyesiyle, bana yaklaşmaktan çekindiğini hissediyordum.

Çünkü Ataç, İsmet Paşa'ya hulûl etmiş, Çankaya'da baş mütercim olmuş, bu arada İsmet Paşa'nın Atatürk'ün Güneşdil nazariyesine muhâlif hareketi olan öz türkçecilik politikasına âlet edilmişti.

İşittiğime göre Ataç «Bugün şuyum hasta, bugün buyum hasta, paraya ihtiyâcım var» diyor, İsmet Paşa da ona Dil Kurumu kesesinden mecmuu 18 bin lira tutan yol parası verdirerek Erzurum'a, Adana'ya, İstanbul'a konferans vermeğe yoluyor. O da uydurma kelimeler lehinde konferanslar veriyor, Ulus Gazetesi'nde de bu yolda makâleler yazarak para kazanıyordu. Senin de gittiğin dil kurultayından sonra Ankara'da bir yemek verilmiş; işte bu yemek esnâsında Ataç, Avni Başman'ın yanında oturuyormuş; ezile büzüle ona:

— Bugünlerde Yahyâ Kemâl aleyhinde bir yazı yazmağa mecbûrum. (Bu mecbûriyet o sıralarda şiddetle benim aleyhimde bulunan İsmet Paşa'nın ona emri olmak mânâsındadır.) Fakat bu yazıyı Ulus'da değil, az okunan Ülkü'de yazacağım ve 8 punto ile dizdireceğim ki kimse okumasın, demiş.

İşte Avni Başman bana bu haberi verdi. Filhakika az sonra Ülkü'de böyle bir yazı intişâr etti.

Behçet Kemâl'in Şadırvan'da benim «Çaldıran Seferi» şiirimi neşretmesi üzerine, Nûrullah Ataç derhâl bir tenkîd yazısı yazdı.

— Vay efendim bu mâzîperestlikmiş. Çaldıran'ı sevmek onunla övünmek bir irticâ imiş. «Süleymâniye'de Bayram Namazı (Dikkat ediyor musun, Bayram Sabahı değil!) henüz neşredilmemiş, fakat duyulmuştu; bu da bir irticâ imiş!..»

İşte Nûrullah Ataç ve İsmet Paşa hikâyesinin iç yüzü.

İsimsiz Kıt'alar

Bir harem kasrına dönmüş benim ilham sarayım;
Öyle cânanları vardır ki, fedâdır canlar!
Benim ömrümde birer sultan olur câriyeler,
Nice taş kalbde ki bir câriyedir sultanlar.

Kavradık gürzünü dağlar deviren Ferhâd'ın,
Akla meydan okuduk ders alarak Mecnun'dan
Yıldırım yüklü bulutlar gibi şimşek saçarak,
Başka bir dalga gelip geçti cihan ufkundan!

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

Türkiye'nin Londra'daki İlk Talebe Müfettişi Redhouse'dur

Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL

Londra'da Türkiye Büyük Elçiliği Arşivi, 1849 yılından itibaren mütemâdi sûrette Osmanlı ülkesinden İngiltere'ye talebe gönderildiğini gösteriyor. 1856 yılı, bu faaliyetin kesif bir hâl aldığı devredir. Sözü edilen talebelerle ilgili büyük dosyalar vardır. Bunların çoğu, denizcilik sâhâsında yetiştirilecek şahıslardır. Yerleştikleri yerlere, yanlarında çalışacakları kimselere, hattâ bir kısmının Türkiye'de istihdâm edilecekleri sâhâlara kadar bilgi sâhibi oluyoruz.

Bir fikir vermek üzere, 25 safer 72 târihli «Mehmed Fuad» imzâli yazıya ekli listeyi ıktibâs edelim¹:

Sözü geçen listenin başlığı şöyledir: **Bu def'a cânib-i Londra'ya gönderilmek üzere terfık olunan şâkirdânın kolları.** Bu satırın altında şöyle bir isim cedveli ile karşılaşılıyor:

Fenn-i bahriyye

Bu dahî

Bu dahî

Kasımpaşalı İsmâil
Efendi

Mektebin dördüncü
senesi şâkirdânından
Kasımpaşalı Meh-
med Efendi

Mektebin dördüncü
senesi şâkirdânından
Çeşmeli Rıza Efen-
di

(¹) Dosya: 1856-II

Kazgancı ve âhen
vapur imâl edici

Mektebin dördüncü
senesi şâkirdânın-
dan Kasımpaşalı İs-
mâil Efendi

Bu dahî

Mektebin üçüncü se-
nesi şâkirdânından
Kasımpaşalı İsmâil
Efendi

İlm-i buhâr

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânından
Hemşinli İbrâhim
Efendi

Bu dahî

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânından
Yeniköylü Arif E-
fendi

Bu dahî

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânın-
dan İstinyeli (?)
Ahmed Efendi

Fenn-i inşâiyye

Mektebin dördüncü
senesi şâkirdânından
Galatalı Nazif Efen-
di

İlm-i buhâr

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânından
Kasımpaşalı Muhar-
rem Efendi

Fabrika ustası

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânından
Cihangirli Arif E-
fendi

Dökmeci

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânından
Karamürselli Mus-
tafa Efendi

Bu dahî

Mektebin üçüncü
senesi şâkirdânından
Üsküdarlı İzzet E-
fendi

Ma'deniyyâtdan de-
mir ve bakır ve kö-
mürün teşhisiyle
i'mâlâtı

Mektebin üçüncü
sınıfı şâkirdânından
...² Arif Efendi

Bu dahî

Mektebin birinci
senesi şâkirdânından
Beşiktaşlı Tayyar
Efendi

Bu yazılarda, «tatbikat» yerine ameliyat sözü kullanılmak-
tadır. Esseyîd Mehmed Emin imzalı bir yazı; ameliyâta çık-
cak talebeye âit ameliyât masrafının yedi sene devâm edece-
ğini göstermektedir. Demek ki, yedi sene müddetle Türkiye'-
den Londra'ya talebe gönderilecektir.

Paris sefiri Mehmed Cemil Bey'in Londra sefirine yol-
ladığı 2 Aralık 1856 târihli bir mektuptan Londra'da tahsille-
rini tamamlamak üzere Miralay Rüstem Bey refâkatinde 36 ta-
lebenin Paris'e geldiği bildirilmektedir.

Bu şahıslardan bâzılarının husûsî hayatlarına dâir tefer-

(2) Buradaki yer ismi okunamadı.

ruâtı da öğrenmek mümkündür: Meselâ, Tersâne-i âmire Baş-mi'mârı Mehmed Bey, Londra'da vazîfeli iken bünyesine nü-zûl isâbet ederek ölmüştür.

Diğer yandan Mekteb-i Harbiye-i şâhâne yüzbaşlarından olup li-ecli't-tahsîl Londra'da bulunan Mahmud Efendi; hırıstıyanlığı kabûl edip orada evlenmiş, bunun üzerine ismi, kânun gereğince cerîde-i askeriyyeden terkîn edilmiştir³.

İngiltere'ye yalnız talebe değil, işlerinde mahâret kesbetmeleri için amele dahî gönderiliyor. 1856 yılına âit Baş-mi'mâr Mehmed Bey'le ilgili karton içindeki 153 numaralı zarfta, iki marangoz, iki kalafatçı ve bir ipçiden teşekkül eden beş deniz işçisinin Londra'ya gönderildiği kayıtlıdır.

Bâzen aynı şahsın tahsilden sonra tedkikat ile vazîfelen-dirildiği de vâkidir: şu vesikaya göz atalım:

Mekteb-i Bahriyye-i şâhâne kolağalarından olup Londra'da tahsîl-i fûnûn etmiş olan Mahmûd Efendi'nin ma'deniyyâtın keşif ve idâresi amelîyyâtını öğrenmek üzere beş ay Londra'da ve altı mâh Cermanya taraflarında dolaşacağı ve verilmekte olan şehriyye 23 lira 15 şiling 8 bakır ile kendüsünü idâre edemiyeceği taraf-ı sefirânelerinden iş'âr ile Dâr-ı şûrâ-yı aske-riyyeden tasdik olunmağla mumâileyhin Dersaadet'e vusûlüne kadar ma'âşının 30 liraya iblâğıyle..... Fi 12 Muharrem 74

Mühür

Esseyid Mehmed

Emin Âlî

Bâb-ı âlî, bu talebelerin yalnız kendi mesleklerine âit bilgileri değil; ayrıca dil, hesap ve başka fenleri de öğrenmesini istemektedir. Meselâ Londra'ya vapur ve makina fenleri tah-sîl etmek için gönderilmiş olan Hüseyin Efendi, Muhiddin Efendi, Râşid Efendi (diğer bir yerde bu şahsın Süleyman Râşid olduğu kayıtlıdır), Mahmud Efendi, Râşid Efendi ile ilgili satırlarda bu husus kayıtlıdır.

Londra'da Türk talebesinin sayısı çoğalınca, bunların ça-lışmalarına nezâret edecek bir şahsa ihtiyaç duyulmuş; bu

(3) Dosya: 1858-V

işle de umûr-ı ecnebiyye mütercimlerinden Redhouse vazifelenendirilmiştir. Kendisiyle ilgili bir iki vesıkaya da Türkiye arşivinde rastladığım Redhouse⁴; Türkiye türkçesiyle ilgili bir hayli eser kaleme almıştır; bugün de İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce için dâima onun lugatlerine baş vurulmaktadır. Bu eserlerden bâzılarını sayalım:

- 1) **Müntehabât-ı lugat-ı Osmâniyye**, Constantinople, 1853, 2. cilt
- 2) **On the history, system, and varieties of Turkish Poetry...** Leipzig, 1879, ln-8, 61 sahife.
- 3) **A simplified grammar of the Ottoman-Turkish language**, London, 1884, ln-8, XII + 204 sahife.
- 4) **A Turkish and English lexicon**, Constantinople 1890, in-4, VIII + 2224 sahife. (Bu eser, 1921 yılında yine İstanbul'da bir daha bastırılmıştır.)

Bir fikir vermek için kaydettiğimiz bu listedeki eser sayısı arttırılabilir.

Redhouse'ın tavzifi ile ilgili iki vesika ile karşılaşyoruz. Birincisi, sefir'in teklifine Fuad Paşa tarafından yazılan cevaptır. Metni, şöyledir:

Sa'adetlû Efendim Hazretleri

Li-ecli't-tahsîl Londra'ya gönderilen Ra'ûf ve Âgâh Beylerin beherine mâhiyye hesâbiyle tahsîl olunmuş olan ma'lûmü'l-mikdar mâhiyye 22 şer liraya iblağı ve Mekteb-i Harbiye-i şâhâne şâkirdânından orada bulunan efendilerin ve mîrî mumâileyhimânın derslerine nezâret etmek üzere İngiltere Devlet-i Fahîmesi Umûr-ı Ecnebiyye Nezâreti mütercimliğinde müstahdem Mösyö Redhouse'ın nâzır tâ'yîni lüzûmunu mutazammın fî 29 ...⁵ sene 72 târihiyle müverrehen tevârüd eden tahrîrât-ı sefirâneleri me'âli ma'lûm-ı muhibbî olarak hâk-i

(4) Başbakanlık Arşivi, Cevdet tasnifi, Hâriciye'ye bakınız.

(5) Buradaki ay ismi ile ilgili kısaltma okunamadı.

pâ-yi hümâyûna lede'l-arz meşmûl-i şevket izâfe-i Hazret-i Pâdişâhî buyurulduğu ve mîr-i mumâileyhimânın mâhiyyelerinin ibtidâsından olduğu vechile 22 şer liraya iblâğı ve mumâileyh Mösyö Redhouse'a 22 lira maâş tahsisıyla ol vechile nâzır tâ'yîni hususlarına irâde-i seniyye-i cihan-dârî müte'allik ve şeref-südûr buyurularak sûret-i hâl Mâliye Nezâreti Celîlesine bildirildiği beyânıyla terkîm-i cevab-nâme-i muhibbiyye ibtidâr kılındı. 17 S-73

Mühür

Mehmed Fu'ad

Sefir, vaziyeti Redhouse'a bildirirken kendisinden «attaché à l'Ambassade» diye bahsediyor. Burada «attaché» kelimesi, sırf lugat mânâsıyla de kullanılmış olsa, dikkate şayandır:

Mon cher monsieur Redhouse,

J'ai le plaisir de vous annoncer qu'une lettre officielle que je viens de recevoir de son Exe. Fuad-Pacha en réponse à mon rapport y relatif, m'informe que sa Majesté Impériale, le Sultan sur la proposition du Ministère Impérial, s'est plu à vous accorder un traitement de vingt (deux) livres sterling par mois, en considération de⁶ vous servez comme employé du gouvernement Impérial, attaché à l'ambassade de Londres pour surveiller les études des jeunes officiers et autres élèves ottomans envoyés en Angleterre pour leur instruction.

En vous félicitant de cette marque de confiance du gouvernement Impérial je vous réitère l'expression de mes sentiments d'estime et d'amitié bien sincère.

Demek ki, Kırım Harbi sıralarında Londra'daki Türk talebeleri, başlarına bir nâzır tâyin edilecek kadar çoğalmış; bu işe de meşhûr lugatçı Redhouse me'mûr edilmiştir.

(6) «de» den sonra bir kelimenin yazılması. ihmâl edilmiş olacak.

MEHMED ÂKİF'DEN MEKTUPLAR

M. Uğur DERMAN

5. Mektup: ¹

İki Gözüm Mâhir Bey,

Her hafta mektup yazmak istiyorum, bir türlü elim varmıyor. Neden? Bilmem. Azıcık sezdiğim bir tarafı varsa, yâran ile, ihvan ile uzun boylu hasbihâle başladığım gibi, sırtıma yüklenen ağır vazîfeyi taşımak melekesini kaybediyorum. Kur'an dinlemek âlâ, Kur'an okumak iyi, lâkin Kur'an yazmak yok mu? İşte o müşkil, daha doğrusu müdhîş bir sa'y. Bakalım Allah tevfikını lütuf buyuracak mı?

Senin kimyâgerliğe çalışan arkadaşının, maîşet belâsı, işi yarıda bırakmasına müteessir oldum. Hakkın tasarrufâtına akıl ermez ki... Kimine çalışmak için zevk verir de, imkân vermez; kimine de imkânların, meydanların her türlüşünü nâ-mütenâhî sûrette bahşeder, lâkin zevk nâmına bir şey sunmaz. Neyse, ebediyyü'l-işkâl² olan bu muammâlarla yorulmak bey-hûde bir emektir. «Kıl san'at-i üstâdî tahayyürle temâşâ» ves-selâm...

Zannederim, bir kerre daha söylemiştim. Mülkiye Baytar Mektebi'nde Kimyâger Fazlı Fâik vardır ki, benim eski tanı-

1 1, 2, 3, ve 4. mektuplar Kubbealtı Mecmûası'nın Ocak 1975, Nisan 1975 ve Temmuz 1975 sayılarında neşredilmiştir.

2 Ebediyyü'l-işkâl: Güçlüğü sonsuza kadar giden.

Özür: Temmuz 1975 nüshamızda çıkan 4. Mektupta **fesub-hâne** kelimesi yanlışlıkla **fesubheke** şeklinde dizilmiştir. (sahife: 33 - satır: 19). Düzeltilmesi ricâ olunur.

dıklarımındandır. Avdeti'liği³ ve avdeti'liğinin icâbât-ı tabiiyesinden bulunan menfaat-perestliğini iğmâz⁴ ile geçıştirdikten sonra, pek mâkul bir çıfıttır. Kendisiyle onbeş sene kadar dargın durduk; geçen yıl barıştık.⁵ Arzû edersen seni tavsiye edeyim, arada yanına gider, kimyâya dâir konuşursun. Öyle ümîd ederim ki, benim hâtırım için seni hüsn-i kabûl eder ve istifâdene çalışır. Ne hâcet! Şimdi iki satırlık bir şey karalayıp leffen⁶ göndereyim vesselâm. Sonra elin değdiği bir zaman mektebe uğrar, kendisiyle anlaşıp, tanışırın olmaz mı?

Evet, Mısır'da güzel Kur'an okuyanlar çok. Hele cumâ namazından bir saat evvel başlayıp ezân vaktine kadar **Sûre-i Keh'î** tilâvet eden bir Şeyh Muhammed Rif'at var ki, enfes. Hem sesi, hem okuyuşu, hem hâli insana cidden dokunuyor. Sırf onun için Hilvan'dan Mısır'a kadar şedd-i rahl⁷ ettiğim çok olur. Ben burada tamâmiyle mütekifim⁸. Üç dört gün, hiç evin eşğini atlamadığım çok kerre vâkidir. Havaların sıcaklığı, evin nisbetle serinliği de öteden beri sevdiğim inzivâ hâlini âdetâ mecbûrî kılıyor. Ah, bu **Hilvan münzevîliği** benim evvelce elime geçseydi! Paşa Hazretleri'nin⁹ kendilerine de söylemiştim. Müciz ders-i âmlardan¹⁰ birini evlendirmişler; etlice butluca bir kadın almışlar. Adamcağız hayızdan, feyizden münkatî denecek hâlde imiş. Arada bir hanımına bakar da «Ah Hanım! Sen benim elime Molla Câmi senesi¹¹ geçmeliydin ki!»

3 Avdeti: Selânik dönmesi.

4 İğmâz: Göz yumma.

5 Zannetmeyiniz ki, Âkif Bey, bu zâtın gıyâbında atıp tutuyor! Şâirimiz, bir kimse için kötü bir söz kullandıysa, muhakkak, onu daha evvelden yüzüne karşı da söylemiştir! Bunun aksi Mehmed Âkif'in ahlâk anlayışına uymaz.

6 Leffen: Mektupla birlikte.

7 Şedd-i rahl etmek: (Burada) Yolu göze almak.

8 Mütekif: İbâdet maksadıyla yalnızlığa çekilen. «Âkif» kelimesi de aynı mânâyâ gelir.

9 Abbas Halim Paşa.

10 Ders-i âm: Câmide ders vermeğe izni olan hoca.

11 Molla Câmi senesi: Medrese tahsîlinde üçüncü sene ki, gençliğin ilk yıllarına tesâdüf eder!

dermiş.¹² Ben de Hilvan'ın âsûde muhîtinî, sonra maişet kaydıyla o kadar bağlı olmadığımı gördükçe: «Ah şu hayat on onbeş yıl evvel olmalıydı ki!» diyorum. Evet, ben on onbeş yıl evvelden gelerek burada çalışmaya başlayaydım, şimdi hayli eser vücûde getirmiştîm, zannediyorum.

Servet Bey Oğlumuz ne âlemde? Fâhîr'in sıhhati yerinde ya İnşâallah? Bütün ihvâna arz-ı hürmet ederim. Hele Hayri ile Ferid'i görürsen, her ikisine de mütehasşir olduğumu söylersin. Rızâ Efendi dedemizin¹³ mübârek ellerini öperim. Emin ellerinden öpüyor. Ben de gözlerinden öperek seni sıyânet-i Hakk'a emânet ederim oğlum, iki gözüm Mâhîr Bey.

8 Haziran 342 Salı¹⁴

Mehmed Âkîf

6. Mektup :

İki Gözüm Mâhîr Bey,

Ne zamandır ki, sana mektup yazmak istiyorum. Son iltifatnâmende rüyâna girdiğimi söylüyorsun. İnşâallah bu hicran günleri rüyâ gibi geçer de yine kavuşur, yine edebî, ilmî, rûhânî musâhabeler tertîb ederiz. İstanbul'da bırakıp çıktığım yârânımı şu aralık çokça göreceğim geldi. Hâlbuki uzun yıllar kendilerinden ayrı yaşamak mecbûriyetini kolayca sîneme çekerim, sanırdım. İşte o müştâk olduğum yârân-ı safânın biri de sensin.

Kimyâ nasıl gidiyor? Arkadaşların kadar çalışmamak ızdırâbı, seni, öyle görüyorum ki, çokça muazzeb ediyor. Zarar yok! Yalnız sebâtın arkasını bırakma. Mülkiye Baytar Mek-

12 Yaradılışı itibâriyle lâtifeye meyli olmakla berâber, fazla konuşmaktan hoşlanmayan Âkîf Bey'in, yeri geldikçe kısa ve nükteli cevap vermeyi pek sevdiğini veyâ «gelsin mi fıkra?» diyerek, konuya çok uygun bir fıkra, yâhud hâdiseyi anlattığını yakın dostlarından işitmişizdir. Merhûmun, mektuplarında da yerine göre fıkra nakletmekten geri durmadığı işte burada görülüyor.

13 A. Rızâ Efendi'yi dedesi yaşında görmekle, Âkîf Bey, yine onun yaşına telmihte bulunuyor!

14 8 Haziran 1926.

tebi Kimyâ Müderrisi Fazlı Fâik Bey'le gidip görüşebildin mi? Ona verilmek üzere sana bir tavsiyenâme göndermiştim, tabii almışsındır değil mi?¹⁵

Ben, bildiğin terceme işiyle uğraşıyorum. Sıcaklar, adam akıllı çalışmaya mâni. Gündüzleri kaynıyor, geceleri soğuyorum. Bereket versin, yaz bidâyetlerindeki havalar devâm etmedi. Yoksa, Hakk'ın civâr-ı rahmetini çoktan boylamıştık. Evet, Mayıs sonlarında, Haziran ilklerinde öyle semûmlar¹⁶ esti ki, en ağır başlı, en soğukkanlı mîzânü'l-harârelerde¹⁷ bile galeyanlar, feveranlar görüldü!

Ferid Bey'den bir tâziyetnâme aldım. Bir daha, re'sen iltifat buyurmalarını; yoksa bu âşinâ-yı kadîmi taltîf için bende-hânelerinden cenâze çıkmasına muntazır olmamalarını ricâ ettim. Bilmem kabul buyurdular mı?¹⁸

Hayri Bey'e hiç tesâdüf ettiğin yok mu? Yine Çengelköyü'nde mi oturuyor? Hemşire hanımın¹⁹ rahatsızlığı nasıl oldu? İnşâallah îade-i sıhhat etti yâ? Râif Efendi Hocamız²⁰ ne âlemde? Ziyâ Bey Hoca'yı²¹ hiç görmedin mi? Şimdi onlar Ankara'dalar mı, yoksa İstanbul'dalar mı? Bizim Sebîlü'r-Reşad²²

15 Rahmetli Mâhir Hoca'nın gönlü, tavsiyenâmenin yazıldığı şahsa gitmeyi arzû etmediği için, bu tavsiye mektubu da öylece kalmıştı. Yirmi yıl önce, adı geçen zâtın Haydarpaşa Lisesi'nde Fransızca hocası olan kardeşi Abdi Tevfik bu mektubu Âkîf Beyin el yazısıyla bir şiirine karşılık olarak Mâhir Bey'den alıp, ağabeyine göndermişti.

16 Semûm: Sam yeli.

17 Mîzânü'l-harâre: Termometre.

18 Âkîf Bey'in, o esnâda Beylerbeyi'nde oturan annesi Emine Şerife Hanım, 90 yaşlarında olduğu hâlde vefât etmiş. Bu vesile ile kendisine tâziyetnâme gönderen, lâkin sâir zamanda mektup yazmayı ih-mâl eden Müderris Ferid Bey'e serzenişte bulunuyor.

19 Mâhir Bey'in ablası olan Bihîn Dinç Hanım.

20 Mâhir Bey'in eniştesi olan eski Erzurum kadısı ve meb'usu Râif Dinç (1874-1949).

21 Birinci Büyük Millet Meclisi'nin şahsiyet sâhibi meb'uslarından Erzurum'lu Gözübüyük-zâde Yusuf Ziyâeddin Bey (1876-1944).

22 Sebîlü'r-Reşad, önce Sırât-ı Müstakim adıyla Eşref Edib Bey'in çıkardığı dinî mecmûanın ikinci isimidir ki, Mehmed Âkîf de şiir ve makâlelerini dâimâ orada neşrederdi.

«Peygamberimiz»²³ ünvanlı bir eser bastırmıştı. Okudun mu? Okumadınsa, mutlaka Eşref'den²⁴ bir nüsha al da oku. Çok mühim eser. Şimdi de «Hazret-i Ömer» diye bir yeni eser basıyorlar ki, elime geçen dört formasından, mükemmel bir eser olacağını istidlâl ettim.

Gerçek, bizim Ali Rızâ Efendi ceddimizden de manzûm, mensûr bir tâziyetnâme aldım. İnşâallah yarın kendisine bir arıza-i şükân²⁵ takdim edeceğim. Görürsen, mübârek ellerinden öptüğümü, kendisinin bana yâdigâr-ı ecdâd olduğunu söyler sin olmaz mı?

Beyoğlu tarafına geçersen, Cadde-i Kebîr'de²⁶ Mısır apartmanı vardır ki, bizim Fuad Şemsi²⁷ onun müdürüdür. Mutlaka uğra, kendisiyle görüş. Benim tarafımdan da birçok selâmlar, iştiyaklar tebliğ et. Mektup yazamıyorum, çünkü sıcaklardan baş aldığım yok; kusûra bakmasın. Zannederim bizim kızın nikâhında, siz onunla görüşmüştünüz değil mi?

Emin, kemâl-i hürmetle ellerinizi öpüyor, kardeşleri Servet ve Fâhir Beylere de selâm ediyor. Ben de cümlenizin gözlerinizi öper, cümlenizi Allah'ın sıyânetine emânet ederim, iki gözüm evlâdım Mâhir Bey.

26 Temmuz 342 Pazartesi²⁸

Mehmed Âkif

23 «Peygamberimiz», Yazar: Mevlânâ Muhammed Ali, Tercüme eden: Ömer Rızâ. İstanbul, 1926.

24 Eşref Edib Fergan (1883-1971).

25 Teşekkür mektubu.

26 Bugünkü İstiklâl Caddesi.

27 Âkif Bey'in en yakın arkadaşlarından - ki «Âsım» kitabını ona ithâf etmiştir— olan merhum Fuad Şemsi İnan (1886-1974).

28 26 Temmuz 1926.

Türk Edebiyatının En Mümtaz Simâlarından
Büyük İnsan Nihad Sâmî Banarlı'nın
Aziz Rûhuna

AZ GİTTİM UZ GİTTİM

Ne bahtım yeşerir, ne yağmur diner,
Yola düştüm; gezer gezer ağlarım...
Ömrüm bir dolaşık çileymiş meğer,
Düğüm düğüm, çözer çözer ağlarım...

Göz bebeğim iki perçin gariplik;
Hangi yüze baksam, benden tabiplik,
Dert tesbih misâli, tahammül iplik,
Gece gündüz, dizer dizer ağlarım...

Kalem olsam; kâğıtlara kıyamam,
Ak gerçeğe kara nokta koyamam!
Şöyle kana kana yazıp doyamam,
Damla damla, süzer süzer ağlarım...

Sözde benim, geçmişim var, dünüm var,
Çini şöhretim var, sırça ünüm var...
Su yolunda kırılacak günüm var;
İçin için, sızar sızar ağlarım...

Her seste bir acı, her bakışta nem,
Her çukur başına bir avuç mâtem!
Ne gün yeşerecek bu toprak bilmem;
Ömürlerdir, kazar kazar ağlarım...

Kuyu aynı kuyu, devran ol devran,
Gel gör ki oyundan habersiz Ken'an!
Dağlar kanlı gömlek; ufuklar kervan,
Çarşı çarşı, pazar pazar ağlarım...

Şiir sonsuz bir çilenin tâlimi;
Kırk yıl taş a çaldım istikbâlimi!
Daha dil dönmedik nice hâlimi,
Gizli gizli, yazar yazar ağlarım...

Tâlih'in cilvesi, bahtın vebâli,
Minnetle sîneye çektim bu hâli.
Şu dönen tezgâhda budak misâli,
Göz göz olur, hizar hizar ağlarım...

Değme rüzgâr, değme gönül teline
Dönmüş öz vatanım gurbet eline!
Nifak tarlasına, haset çölüne,
Bostan ekdim, bozar bozar ağlarım...

Bir çöl ki az gitmiş, uz gitmemiş Nil,
Kırk yılın kıtlığı, neyler buna dil?
Beyhûde üflüyor sûru İsrâfil!
Servi servi, mezar mezar ağlarım...

Bekir Sıtkı Erdoğan

Aydının Kaderi

Cemil MERİÇ

Ârif, mürşid, velî.. aynı burcun yıldızları, İslâm'da ilim kudsiyetle hâlelidir. Âlim demek insan-ı kâmil demek. Fildişi kule, Avrupa'nın icâdı. Âlim praxis'in içindedir, praxis'in yâni cihâdın. Ne içtimâî bir sınıftır, ne içtimâî bir sınıfın temsilcisi. Bir ümmetin vicdânıdır.

Devlet-i Âliye'nin burc-ı irfânı da necm-i ikbâlî gibi hâtıra oldu. O meş'ale-insanların yerine batının yarı hakikatlarını aktaran «terceman»lar geçti. Zavallı mustağribler.. aydınlatan değil, aydınlanandılar artık. Cedlerinin hil'atlerini de, adlarını da taşıyamazlardı. Tek buudluydular ve kendilerine tek buudlu bir isim buldular: MÜNEVVER. Lafız bizim, mefhum batınındı. (Batı da «çağdaş uygarlık düzeyine» aydınlıklar köprüsünden geçmemiş miydi?) Teceddüd, teceddüd.. devrin biricik dildâdesi bu Avrupalı nâzenindi. Mustağriblerin ahfadı nûr'a, kelimelerde bile tahammül edemez oldular. Yeni bir ad uydurdular kendilerine: AYDIN.. ve ülkemiz dilleri ve dilekleri ayrı iki topluluğun yanyana yaşadığı bir garâbetler meşheri oldu. Halkla aydın.. yâni bir mukaddesler enkâzı içinde çırpınan muhtarip ve sâhipsiz yığınla şuursuz bir «azınlık»: Avrupa intelijansiyasının bir mağara dıvarına vuran gölgeleri. Amma ufuk penbe şafaklar müjdeleyen pırıltılarla dolu. Millî uzviyetin bu iki parçası tekrar birleşmek üzere. Kalabalık uyanmağa, aydın içtimâî vazîfelerini sezmeğe başlamıştır.

Unutulmasın ki, batının entellektüeli de bizim aydınımız gibi dertli ve şaşkın, o da bir buhranın kurbanı. O da sınıflar arasında rakeden bir deklase, vekâletnâmesi olmayan bir avukat. Biz, bu cihanşümül hastalığın köklerine inmek ve Avrupa

intelijansiyasının serüvenini anlatarak kendi dramımıza ışık tutmak istedik.

Clerc'lerin İhaneti

Elli yıl önce tanınmış bir Fransız yazarı, J. Benda, I. dünya savaşının fâcialarından aydınları sorumlu tutuyordu, aydınları yâni clerc'leri. İnsanlık iki zümreye ayrılmıştı, yazara göre: Clerc'lerle laikler. Clerc kiliseydi; mukaddeslerin emânetçisi, küllinin, mücerredin, ezelinin temsilcisi. Benda'ya göre bu garip mefhum, ikibin yıldır cismânînin azgınlıklarını dizginleyen bütün bir kâfileyi kucaklıyordu. İnanan veya inmayan her fikir ve san'at adamı clerc'di. Laik ise insiyakları, iştihaları, ihtiraslarıyla sokaktaki adam.

Clerc'in ayırıcı vasfı: rûhânîlik. Beşerî zaatlardan uzak yaşayan bu fildişi kule misâfiri, ne yazık ki kendini elli yıldan beri çılgın ihtiraslara kaptırmış. Artık onun da başında kavak yelleri esiyor. Diyeceksiniz ki, sokaktaki adam aydının gerçek bir râhip olduğu çağlarda da her kötülüğü işlemiş.. Doğru, doğru amma hiç olmazsa yüceltmemiş cinâyetlerini, günahlarını mukaddesleştirmemiş. Bir kelimeyle hem fenâlığı yapmış, hem fazilete tapmış. Clerc'lerin telkinlerine borçluyuz bu ikiliği. Soyumuzun yüz akıdır bu, diyor yazar. Medeniyet, toplumlara bu çatlaktan sızmış. Oysa artık korkunç bir felâketin tehdidi ile karşı karşıyayız. Çoban da yok, fildişi kule de. Çağdaş clerc, bir kin kışkırtıcısı. Çünkü o da siyâsî tutkuların kurbanı artık; laikten farkı yok. İnsanla insan arasındaki uçurum gittikçe büyümektedir. Kabahat aydınının. O, cismânîye bulaşmayacak, ezeli değerlerin havârîsi olacaktı. Çağdaş aydın, önce milliyetçiliği bayraklaştırdı, sonra, ırkçılığı, nihâyet sınıf kavgasını. Rûhânînin cismânîleşmesi vahim bir hastalık, Benda için, âşikâr bir soysuzlaşma. O da Goethe gibi düşünüyor: «Siyâseti diplomatlarla askerlere bırakmalıyız.»

Aydınların ihânetini nasıl tâyin edeceğiz? Tek ölçü, laiklerin muhabbet veya nefreti. Kalabalık clerc'in davranışlarını alkışlıyorsa, clerc vazifesine ihânet etmiştir. Nâmuslu clerc, yığınlar tarafından mahkûm edilendir, Sokrates gibi. Burada mühim olan ülke menfaatleri değil, clerc'in clerc'lik

misyonu. Nedir bu misyon?. «Milletlerin ve onları adâletsizliğe mahkûm eden dünyevî ihtirasların karşısına, biricik mukaddesi adâlet ve hakikat olan, bir birlik hâlinde çıkmak.» Çağdaş clerc böyle düşünmüyor yazık ki.. ona göre adâlet, hakikat gibi mefhumlar metafizik birer vehim. Doğrunun ölçüsü: Fayda...

«Clerc'lerin ihâneti» 1927'lerde Avrupalı okuyucuyu büyülemişti. Günahlarını yükleyecek bir «teke» arıyordu Avrupalı. Oysa Benda'nın kitabı tutarsızlıklarla doluydu. Akılcı bir yazar, nasıl olur da bütün çağların ve bütün ülkelerin aydınlarını clerc ismi altında toplayabilir? Clerc demek önce papaz demektir, sonra da kiliseye bağlı belli bir okur yazar enmûzeci. Laik bir aydının, aydını râhibe ircâ etmesi hazin değil mi? Yazarın göklere çıkardığı fildişi kuleye çekilmiş clerc, târihin hiçbir çağında ve dünyânın hiçbir ülkesinde yaşamamıştır, (Hele Avrupa'da). Hristiyan clerc her cinâyetin teşvikçisi olmuş, düşünceyi boğmak, insanları köleleştirmek için her mel'anete baş vurmıştır. Clerc içtimâî kinleri körüklememiş, mânevînin, küllinin, mücerredin temsilcisiymiş.. ne zaman ve nerede? İsâ'nın dinini bir katliamlar salnâmesi hâline getiren, katoliği protestana, protestanı katoliğe, protestanı protestana kırdıran clerc değil mi?

Clerc, başlangıçtan itibâren ihânet etmiştir vazîfesine. Hristiyanlık bütün bir Avrupa'nın dünyâ görüşüydü sözde; hakikatte ezilenleri uyuşturmağa yarayan bir afyon oldu. Yâni clerc, nassları tahrif eden, taçlı haydutlara tahakküm reçeteleri sunan bir ideologdur. Ezelinin değil, sefih baronların emrindedir. Laik clerc'lere gelince, Fransız ihtilâlinde sonra değerler levhası değişir. Hristiyanın yerine millî, millînin yerine sınıfî geçer. Bütün bu itizallerin —yâni parçalanışların— kıskırtıcısı clerc'ler. Amma onları suçlayabilir miyiz? Hakikatte clerc'in ilk vazîfesi belli bir câmianın insanı olarak ezilenlere, haksızlığa uğrayanlara elini uzatmaktır. XIX. asırdan bu yana clerc —gerçek clerc demek istiyoruz— şuurlanmış, vazîfesine daha büyük bir titizlik ve daha derin bir samîmiyetle sarılmıştır, o kadar. Anlamıştır ki, mücerredin değil, gerçeğin temsilcisi olmak zorundadır. Umûmî ve cihanşumul

hakikat yoktur Avrupa için. Clerc, fildişi kulede barınamazdı artık, tezatlar keskinleşmiş, kavga kızışmıştı. Kaderini bölüş-tüğü milletin veyâ içtimâî sınıfın saflarında kavgaya karış-mak zorundaydı¹. Bu bir ihânet değil bir uyanıştır. İhânet, clerc'i mücerrede hapsedmek.

Dava şu: clerc'in vazîfesi iyi ve kötü taraflarıyla belli bir düzeni korumak mı, yeni bir dünyânın binbir meçhul, binbir tehlikeyle dolu yollarını açmağa çalışmak mı? Her devrin, her ülkenin, her içtimâî sınıfın cevâbı başka. Bu çetin, bu çetrefil konuya temas etmeden önce târihe bir göz atalım. Batı aydını, hangi merhalelerden geçerek bugünkü çıkmaza saplanmış?

Bir Mefhumun İstihâleleri

İntelijansiya çağdaş bir kelime; entellektüelin Rusçalaş-mış. Batı aydınları bu ülkeler dolaşmış serseri lafzı, «entellek-tüeller bütün» mânâsına kullanıyor. Kelimeyi câzipleştiren bir parça da uzaktan gelişi ve müphemiyeti.

Batı aydınlarının soy-ağacı, Yunân-ı kadîme dayar kök-lerini. Başka bir deyişle, batı intelijansiyası Yunan sofistleri-nin torunudur; sofistlerinin ve filozoflarının. Şark irfânının haramzâde vârisi Yunan, muhibb-i hikmet mefhûmuna Fisa-gor'dan beri âşinâ. Metafiziği fiziğe ircâ eden Aristoteles. İn-sanı düşünen bir hayvan olarak târif etmek onu arşdan topra-ğâ indirmek, mâverayla, ezeliyle alâkasını kesmek yâni hik-metin kanatlarını koparmaktı. Batı düşüncesi, Aristoteles'den beri zirvelere yükselemeyen bir kümes hayvanıdır.

Hristiyanlığın zaferi, sahneye yeni aydınlar çıkarır: Clerc'ler. Kilise, XIV. asra kadar zekâların mihrâkıdır. Okuma

1 Hind üç bin yıl önce insan kaderinin bu kördüğümünü çöz-müş. Aydın hangi sınıfın, hangi tabakanın kucağında yaşıyorsa onun kaderini bölüşecek, onun çıkarlarını koruyacak, onun emellerini dile getirecektir. Seçimi Tanrı yapar, dünyâya gelmek vazîfeye çağrıl-maktır.

Bütün bunlar üç bin yıl önceki Hind için doğru. Ama kastlar yok artık. Yâni dünyâya falan veyâ filân yerde gelişi, kaderin ira-desini ifşa etmiyor. Aydın hiç bir içtimâî sınıfa zincirli değil.

yazma bir imtiyazdır, papazların imtiyazı. Kilisenin büyük bir serveti, geniş bir siyâsî nüfûzu ve bu itibarla kendini ifâde edecek bir ideolojisi vardı: Hristiyanlık. Beyle köylü arasında aracıydı clerc ve nasların bekçisiydi. Gelenegi aktaran ve yorumlayandı. İmal ettiği ideoloji bir masallar yığınıydı. (Bütüncü bir mitos, diyor Sartre.) Beyle köylü onun telkinleri sâyesinde ortak çıkarları olduğuna inanırlar.²

Bu arada yeni bir içtimâî sınıf gelişmektedir: Burjuvazi. Burjuvazi, sahnede belirir belirmez kiliseyle çatışır; çünkü kilisenin prensipleri (âdil fiat, fâizin yasaklanması gibi) ticâret kapitalizminin gelişmesini engellemektedir.

Sartre, Japonya'daki bir konferansında, burjuvazinin inkişafını ve onunla berâber gelişen yeni ideologlar neslini şöyle anlatır:

Burjuvazi önceleri yeni bir ideoloji kurmak zahmetine katlanmaz. Çocukları arasından bâzılarını, teknik yardımcı ve müdâfaacı olarak yetiştirir. Ticâret donanmalarının bilginlere, mühendislerle ihtiyacı vardır; defter tutmak lâzım: Bu da ri-yâziyecilerin işi. Aynı haklar ve akîdler kânun adamlarını gerektirir. Tıp gelişir; anatomi, san'atlarda burjuva realizminin başlangıcıdır. Bu uzmanlar burjuvaziden gelirler; ne ayrı bir sınıftırlar, ne bir elit. Ticâret kapitalizmi denen geniş işletmenin parçasıdırlar; ona ayakta durmak ve büyümek imkânını verirler. Bu bilginler, hiçbir ideolojinin bekçisi değildirler. Burjuvazi ile kilise ideolojisi arasında baş gösteren ihtilâflara pek karışmazlar. Mes'eleler clerc'ler seviyesinde ve clerc'ler tarafından ortaya atılır. Ticâretin gelişmesi ile, burjuvazi top-

2 Tanzimattan önceki âlimle hristiyan clerc arasında ne farklar var? Şüphe yok ki Avrupa'nın çeşitli entellektüel tipleri arasında âlime en çok benzeyen clerc. Hocadır, kânunşinastır, allâmedir vs. Yalnız âlim, imtiyaz tanımayan bir dünyânın kucagında yaşar. Temsilcisi olduğu inançlar, cemiyeti sınıflara bölmez. Temelini ilâhî naslara dayayan bütüncü bir dünyâ görüşünün adsız mimarı yâhut yapıcisıdır. Uzlaştıracığı tezatlar yoktur.

Clerc insanın insana düşman olduğu bir dünyâda yaşar. Kendisi içtimâî bir sınıf değildir. Taçlı serserilerin ya emir kuludur, ya suç ortağı. Bu itibarla ister istemez bir hakikat çarpıtıcısı yâni kelimenin en bayağı mânâsıyla ideologdur.

lum yapısına katılması gereken bir güç hâline gelince, clerc'ler arasında terkipçi cihanşümullük (universalité synthétique) adına anlaşmazlık çıkar. Dinî ideolojiyi, yükselen sınıfın ihtiyaçlarına uydurmak isterler. Hem reform (protestanlık ticâret kapitalizminin ideolojisidir), hem de kontr-reform (cizvitler, burjuvaları protestan kilisesine kaptırmak istemezler; onlar sâyesinde kredi mefhumu yerine fâiz mefhumu geçer) bu teşebbüslerin eseridir. Ne var ki, dinî ideolojinin hiçbir yorumu burjuvaziyi tatmin edemezdi. Bütün amelî sektörlerin din-dışlaşması lâzımdı. Amelî bilgi teknisyenleri, farkına bile varmadan, burjuvaziye gösterdiler bunu; daha doğrusu burjuvaziyi şuurlandırdılar.. Dinî bir sektör din-dışlaştırıldıkça, Tanrı da göğe çıkmak temâyülü gösterir. Filhakika, onyedinci asrın sonlarından itibaren gizlenir tanrı. Burjuvazi, topyekûn bir dünyâ düşüncesinden (yâni bir ideolojiden) hareket ederek, kendini bir sınıf olarak belirtmek ister. Batı Avrupa'da tefekkür buhranı diye adlandırılan olayın kaynağı bu. Yeni ideolojiyi clerc'ler değil, amelî bilgi uzmanları kuracaklardır: Kânun adamları (Montesquieu), edebiyatçılar (Voltaire, Diderot, Rousseau), matematikçiler (d'Alembert), vergi mültezimi (Helvetius), hekimler vs. Clerc'in yerine bunlar geçecek, ve kendilerine filozof diyecekler: Bilgelik dostu. Bilgelik, akıldır. Uzmanlar için, amelî çalışmalarının dışında, burjuvazinin emellerini meşrûlaştıran rasyonel bir dünyâ görüşü kurmak söz konusu.

Filozof, çağın ilmî gelişmesinde değerini isbat etmiş olan bir metod kullanır: Tahlilcilik. Devrin ilimlerinde ve tekniklerinde tecrübeden geçen bu metodu, târih ve toplum mes'elelerine uygular. Akıl dışı bir telifçiliğe (senkretizm) «soylu»ların geleneklerine, imtiyazlarına ve mitlerine karşı en güçlü silâhtır bu. Amma aydın ihtiyatlı davranır. Hâkim ideolojiyi kemirecek olan kezzabı, müphem bir takım mefhumlar arkasında gizler: Tabiât kânunu gibi. Bu kaypak mefhumlara sığınarak hem dindar, hem dinsiz olunabilir. Mes'ele, soylularla savaşında, burjuvaziye silahlar sağlamak, ve onu sınıf olarak şuurlandırmak. Bunu gerçekleştirmek için, tabiât kânunu fikrinin iktisâdî alanda da geçerli olduğunu ileri sürer. İktisad laikleşir ev insanın dışında bir ilim olur. Kânunlar değişemez,

insan onlara ancak uyabilir. Filozoflar, hürriyet, serbest araştırma hakkı isterler; bu düşüncenin bağımsızlığını istemektedir. Amelî çalışmalar başka türlü yapılamaz. Ne var ki, burjuvazi için bu taleplerin mânâsı başkadır: ticârette feodal engellerin kaldırılması, liberalizm yâni tam rekâbet şartlarının gerçekleşmesi. Ferdîyetçilik de, burjuva mülk sâhibine tam mülkiyet hakkı olarak görünür (feodal mülkiyet insan münâsebetlerine dayanırdı). Burjuva, içtimâî organizmaları reddetmek için içtimâî atomculuğu benimser. İçtimâî atomlar, birbirine eşittirler. Bu hüküm, analitik akla dayanan ilimci ideolojinin kaçınılmaz bir neticesidir. Burjuvalar, asillerin karşısına asillerden başka bütün insanları çıkarmak sûretiyle bu ideolojiden faydalanırlar. Filhakika o çağda burjuvazi, kendini biricik sınıf, ünîversel sınıf olarak kabul eder.

Filozoflar da, bugünkü entellektüeller gibi bir ideoloji kurucusudurlar: mekanik ve analitik ilimcilîğe dayanan bir ideoloji. Gerçi, filozoflar ideolojilerini yoktan var etmemişlerdir: Burjuvazi ticâretle uğraşırken bu ideolojiyi de ham olarak îmal ediyordu. Filozoflar, bu ideolojiyi işâret ve senbollerle ifâde ettiler. başka bir deyişle burjuvaziye şuurlandırdılar. Amaçları, diğer içtimâî sınıfların ideolojilerini eritmek ve yıkmaktı. Demek ki, filozoflar, Gramsci'nin anladığı mânâda, organik birer entellektüeldirler. Başka bir deyişle, burjuva sınıfının çocuğudurlar, görevleri sınıflarının objektif zihniyetini ifâde etmektir. Objektif zihniyetini yâni, îtiraz fikrini, otorite prensibinin ve serbest ticâreti engelleyen mânîlerin reddini, ilmî kânunların cihanşumullüğünü, feodal ayrımcılık ve ayrıcalıklara karşı insanın ünîverselliğini.. Sonunda, burjuva hümanizmini bayraklaştıran formül: Her insan burjuvadır, her burjuva insandır. Aydınların altın çağıydı bu. Burjuvazinin kucagında doğan, terbiye edilen, yetiştirilen filozoflar onunla tam bir anlaşma hâlindeydi. Ve sınıfının ideolojisini ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Uzaklarda kaldı bu çağ. Bugün burjuvazi iktidardadır. Amma onun ünîversel bir sınıf olduğunu kimse iddiâ edemez artık. Bu bile burjuva hümanizminin îtibardan düştüğünü isbat eder.

Aile kapitalizmi çağında geçerli olan bu ideoloji, monopol (tekeli) çağında yetersizdir. Yetersizdir amma hâlâ sah-

nededir. Batı, hümanizmden birtürlü vazgeçmiyor. Sözde bugün de liberaldir; hangi liberalizm? XIX. asrın son otuz yıllarında —ve daha da çok Dreyfus dâvâsından bu yana— filozofların torunları yeni bir ad taktılar kendilerine: Entellektüel. Demek ki aydın mefhumu üç ayrı isimle adlandırılmış batıda: Clerc, filozof, entellektüel. Clerc, kilisenin ideologu, baronlarla köylüler arasında aracı. Yalanlarıyla sınıf tezatlarını uzlaştırır. Filozof, yükselen burjuvazinin emellerini dile getirir, sınıfla kaynaşmıştır yâni samimîdir, dürüsttür. Avrupa'nın iktisâdî alt yapısı oldukça değişmiş, yeni bir içtimâî sınıf, proletarya gelişmiş, burjuva ideolojisi vurulan bütün yamalara rağmen parçalanmıştır. Entellektüeller, bugün de bilgi teknisyenleri arasından çıkmaktadır. Amma hâkim sınıftan değildirler artık; sâdece onun tarafından seçilmekte, onun tarafından görevlendirilmektedirler. Üniversite, sanâyiin emrindedir. Entellektüellerden beklenen iş, teknik bilgilerine dayanarak hâkim sınıfın menfaatlerini korumak, düşman ideolojilere karşı onun ideolojisini güçlendirmek, ayakta tutmaktır. Bu seviyede, ideolojik bir ayırıcılığın (particularisme) bazan itiraf edilen (nazi mütefekkirlerinin saldırgan milliyetçiliği), bazan gizlenen (liberal hümanizma, yâni sahte bir insaniyetçilik) ajanındırlar. Ajanın düşünce hürriyeti olmaz. Hâkim ideolojiyi —ister istemez— ilmî kânun diye yutturmamak zorundadır. Rastgele bir örnek: Sömürgeler çağında, psikiyatrlar afrikalıların aşağılığını ispat için beyinlerinin anatomisi ve fizyolojisi hakkında —sözde gâyet ilmî— araştırmalara girişmediler mi? Bu sâyede burjuva hümanizmini ayakta tutmaya yardım ediyorlardı. Bütün insanlar eşitti, eşitti amma sömürge halkı müstesnâ. Onlar görünüşte insandılar sâdece. Kadınları da pek ciddiye almamak gerekti. İnsanlık demek burjuva demekti; Avrupalı; yetişkin ve erkek burjuva. Ne hârikulâde, ne cihanşumul, ne ilmî bir insâniyetçilik değil mi?

Entellektüel, umûmiyetle orta sınıfın çocuğudur. Küçük-lüğünden itibâren hümanizmaya inandırılmıştır: İnsanlar hürdürler, eşittirler v.s. Bu iddiâların masal olduğunu anlamakta gecikmez. Öyle ya, kendisi de bir imtiyazlıdır. Kültür, âilesinden gelen bir imtiyaz. Yâni belli bir çevrede doğmak kültür-lü olmak demek. Bu bilgi imtiyâzı ve tekeli, hümanist eşitçi-

lişe sığar mı? Sığmaz ama böyle bir imtiyazdan ferâgat etmesi için de kendi kendini yok etmesi gerek.

Gerçek entellektüel, sahte entellektüel

Hülâsa edelim: XVIII. asır filozofu, sınıfının organik entellektüeli idi. Yâni burjuva ideolojisi, ilmi araştırmanın prensiplerinden tabii olarak doğuyordu âdetâ. Oysa bugün burjuvazinin ideolojisi, entellektüelin bilgi ve metoduna ters düşmektedir. Entellektüel üniversalisttir, çünkü dünyâca geçerli bilgiler ve pratikler peşindedir. Hâlbuki, hâkim sınıfın ideolojisi (bu aynı zamanda kendi ideolojisidir) sinsi bir ayrıcalık belirtmektedir. Sonra aydın, araştırmalarında dahî bir yabancılaşma olduğunun farkındadır, ne hedefler kendi hedefleridir, ne vâsıtalar. Aydından içtimâî realite gizlenmiştir, sahte bir üniversalite telkin edilmiştir ona, oysa gerçek, yığınların «mutlu azınlık» tarafından istismarı. İşçinin ve köylünün içinde bulunduğu şartlar ve sınıf kavgası.. hümanizm maskesi altında saklanmıştır. Emperyalizm, sömürgecilik, ırkçılık.. ideolojisi meskût geçilmiştir.

Kitaplardakilerle yaşanan gerçek arasındaki uçurum entellektüeli yaralamaktadır. Artık o, kudsiyetine inandığı bir dâvânın alemdârı değil, muhtarip bir vicdandır, muhtarip bir vicdan ve hasta bir şuur. Karşısında iki yol var: kurulu düzenin yalanlarını ilmîleştirmek yâni bir hakikat çarpıtcısı, daha doğrusu bir çoban köpeği olmak veyâ ezilenlerin yanında yer almak, her haksızlığa isyan etmek, her yalanı susturmak, her samîmiyetsizliği ifşâ etmek.

Evet.. batıya daha doğrusu batı soluna göre resmî entellektüel, altın tasmalı bir çoban köpeğidir. Belki lüzumlu amma sahte ve sahteci. Gerçek entellektüele gelince, o da buhran içindedir. Bir yandan hâkim sınıfın suçlamaları, bir yandan ezilenlerin güvensizliği. Sahte entellektüeller, entellektüele ne lüzum var diyorlar, ideolojiler çağı sona erdi. İlim geliyor, bu geveze akıl-dânelerin yerine sıkı bir şekilde uzmanlaşmış araştırmacı ekipler geçecek v.s. Bütün suçlamaların temelinde şu hüküm: Entellektüel üzerine vazife olmayan işlere burununu sokan, topyekûn bir cemiyet ve insan görüşü adına her-

kesce kabul edilmiş hakikatler ve bu hakikatlerden «esinlenen» davranışlar bütününe kafa tutan insan.

Kelime, Fransa'da Dreyfus Dâvâsı zamânında kazandığı menfi mânâdan kurtulamamış. Dreyfus aleyhdarları için, Dreyfus'un mahkemesi askeri mahkemeleri ve Genel Kurmayı ilgilendiriyordu. Dreyfûs'cüler, sanığın suçsuzluğunu iddiâ ederken, yetkilerini aşıyorlardı. Dreyfûs'cülerini yerenler kimlerdi? Dreyfus aleyhtarları, yâni iktidar. İktidârın entellektüel anlayışı yığınları da fethetti. İtibârını gittikçe kaybeden bu bedbaht ecirin târifi şu: «Entellektüel, zekâ ile ilgili bir faaliyet (müsbet ilimler, tatbikî ilimler, tıp, edebiyat vs.) sâyesinde az veya çok isim yapan ve kazandığı ünü kötüye kullanarak toplumu ve kurulu düzeni eleştiren» haddini bilmez. «Bu eleştiri, topyekûn ve dogmatik (müphem veya açık, ahlâkçı veya marksçı) bir dünyâ görüşü adına yapılır. Meselâ, atomun parçalanması üzerinde çalışan bilginlere entellektüel denmez; onlar sâdece bilginlerdir. Amma aynı insanlar, imâline yardım ettikleri âletlerin büyük tahrip gücünden korkarak, efkâr-ı umûmiyeyi atom bombasının kullanılmasına karşı uyarmak için bir araya gelir de bir bildiri imzalarlarsa, entellektüel olurlar.»

Görülüyor ki, batının vicdanı olması gereken entellektüel, batının hâkim sınıfları tarafından şüpheyle karşılanıyor. İntelijansiyanın trajik durumunu anlatmadan önce mâzide yaptıklarına bir göz atalım.

Toplumda Entellektüel

İntelijansiyanın hiçbir çağda ve hiçbir ülkede bağımsız bir sınıf olmadığını gördük. Clerc, uzlaştırmacı bir dünyâ görüşünün yapıcısı ve yayıcısıydı. Bir kelimeyle şatonun çıkarlarını koruyan bir ideolog. Filozof, yükselen bir sınıfın bayrağını taşıyordu, burjuvazinin bir parçasıydı, düşünen parçası. Bu itibarla mîmarı olduğu liberal dünyâ görüşüne gönülden bağlıydı. Sahnede yeni bir içtimâî sınıfın belirmesi aydınları ikiye böler. Bir kısmı, en yoksul ve en kalabalık sınıfa katılır; onun sözcüsü ve şuurlandırıcısı olur. Bir kısmı, burjuvazinin yer yer çürüyen ve çözülen ideolojisini onarmağa çalışır. 1917

ihtilâlî sol inteliijansiyayı ikiye ayırır: Komünistlerle sosyalistler. III. enternasyonalin emrine giren komünistler için Moskova'nın hükümleri itiraz edilmez birer nâsıdır. II. esternasyonale bağlı kalan sosyalistler seslerini daha az duyurabilirler. Kurulu düzenden yana olanlar, bazan Vatikan'a, bazan büyük sermâyeye kapılırlar. Bağımsızlar (bunlar bir avuç insandır) çok defâ marxizmi yeni bir salçayla sunmak hevesine kapılırlar. (sol ekzistansiyalistler gibi) Stalin'in ölümü, batı inteliijansiyasını böyle bir buhran içinde yakalar. Yâni XX. asır inteliijansiyası sınıflar arasında yalpa vuran kararsız bir zümredir. Stalin'in ölümünden sonra eski komünistlerden bâzıları garip bir nedâmet duyarak merkeze kafa tutmağa başlar ve partiden uzaklaştırılırlar. Sol inteliijansiya nisbî bir istiklâl kazanır. Bu anlaşmazlıklar inteliijansiyayı yamalı bohçaya benzettir. Düzinelerce kiliseye bölünen ve yerini bulamadığı, yâni bütüne seslenemediği için tedirginlikten kurtulamayan bu garib zümrenin ortak temâyülleri yok mudur acaba? Târihe baş vuralım..

Amerika'da yayımlanan «İçtimâî İlimler Ansiklopedisi»ne göre, entellektüeller herkesden çok hassasdırlar. Kurulu düzen zihnî faâliyetlerini köstekliyor, hürriyetlerini zedeliyorsa baş kaldırırlar. Öğretim hürriyeti, çalışma hürriyeti, üniversite muhtâriyeti, öğrenci faâliyetleri alanında ileri sürdükleri taleplerle Avrupa'daki isyan hareketlerini geliştirmişlerdir. Amerika'da da oldukça ağırlık kazanmaktadır bu talepler.

Entellektüelin bir imtiyâzı da şu: Kucağında yaşadığı toplumu başka toplumlarla karşılaştırabilir. Çeşitli fikir hareketlerinden haberdardır; içtimâî nazariyelere açıktır. Bu üstünlük çok defâ bir tedirginlik kaynağıdır. Kucağında yaşadığı toplumu çağ-dışı bulur ve yeni teklifler sunar çevresine. Bir an önce değiştirilmesi lâzımdır bu toplumun. Bu inkılâba fikrî bir sâik arar. İleri sürdüğü tahavvüllerin millî bir ihtiyaç olduğuna inanıyorsa sâik hazırdır: Vatanperverlik. Bu davranış Rus Desambrist'lerinin ve umûmiyetle Rus batıcılarının çarlığa karşı mücâdelelerinde en dikkate değer ifâdesini bulur.

Entellektüellerin ihtilâlcî olduklarını ileri sürmek mübâlâğa olur. Târihi olayların bir çoğunda entellektüellerin ancak bir

bölüğü ihtilâlâ karışmıştır. (Meselâ belli bir yaştakiler veyâ belli bir meslekten olanlar). Alman edebiyatçıları XIX. asrın ilk yarısında hükûmet müesseselerine ve devlet otoritesine karşıydılar; aynı eğitimi gören bürokratlardan ve az çok müreffeh resmî hocalardan daha vatanperver, daha toplumcu, daha radikaldiler. 1830 ve 1848'de Paris üniversite talebeleri (1848'de Viyana'dakiler) ihtilâlcî taburlar teşkil ediyorlardı. Alman Burschenschaft'da Rus öğrencileri de az çok ihtilâlcîydiler. Amma bütün talebeler ihtilâlcîydi demek yanlış. Fransa'da siyâsî ve târihî ilimlerin temsilcileri (başta Louis Blanc) 1848 ihtilâline hizmet ettiler. Amma edebiyatçılar baltaladı ihtilâli; kalabalığın heyecanlarını romantik ve erotik serüvenlere saptırdılar. İngiltere'de üniversite eğitimi görenlerin sosyalist harekete katılışı hiçbir zaman büyük sayıda olmadı. (belki şartist hareketle Fabian cemiyetini istisna etmek lâzım.) Amerika'da da öyle.

Kısaca, intelijansiyanın ihtilâlcî bir hüviyeti vardır, iddiâsı, vak'alarla uyuşmamaktadır. Menşe, seciye, tahsil ve görüş bakımından farklı olan entellektüeller bütün orduların ve bütün silâhların emrinde olabilirler: Bazan subay, bazan da er olarak.

Herhangi bir çağın siyâsî hayâtında ihtilâlcî, kurulu düzensiz ve gerici partilerin hepsi de onların elindedir; böylece faaliyetleri birbirlerini nakzeder bir mânâda.

XIX. asır boyunca aydınlar, milliyetçiliği geliştirdiler Avrupa'da. Bütün engellere karşı zafere ulaştırdılar. Bugün Asya ve Afrika'da milliyetçi güçlerin başında öğrencileri görüyoruz. Talebeler, hocalar, gazeteciler, yazarlar olmasa modern millî devletlerden hiçbiri kurulamazdı. Tâbîlerin, nâşirlerin, yazarların, gazetecilerin maddî menfaatleri belli bir dilin yaşamasına ve ilerlemesine bağlıdır; son zamanlardaki dil ihtilâflarının köklerini bu menfaatlerde aramak lâzım. Aydınlar, dilin ve o dille yazılmış edebî eserlerin tabii müdâfiidirler; zîrâ o dile hissen de bağlıdırlar, meslekî bakımdan da. Aydınlar milliyetlerini canları gibi korumak zorundadırlar. Zîrâ İtalyan üniversitesi olmadan bir İtalyan âliminin, Çekçe tedrisat yapan mektepler yoksa bir Çek şâirinin ne mânâsı kalır?

Entellektüellerin geniş ölçüde katıldıkları bir başka eylem de Marxizm. Filhakika bu hareket daha çok burjuva aydınlarının eseri. Târihî bir kânun bu.. sınıf kavgalarını körükleyenler kendi sınıflarına karşı savaşırlar.

Burjuvazinin trajik bir kaderi var: Baş düşmanının hocası olmak. Önce soylularla, sonra çıkarları sınaî gelişmeye ters düşen yerli burjuvalarla ve her zaman öteki ülkelerin burjuvazisiyle savaşmak zorunda. Tek yardımcısı: Proletarya. Proletaryayı kavgaya hazırlamak, yetiştirmek ona düşüyor. Kendi mezarını kazmak gibi bir şey bu.

Ansiklopedi, sosyalizme katılan aydınları üçe ayırıyor:

(1) Ahlâkçılar: İctimâî vicdanı temsil etmek iddiâsındadırlar.

(2) İlimciler: Sosyalizmin kaçınılmazlığına —hiç değilse gerçekleşebileceğine— inananlar.

(3) Demogoglar: Bunlar karışık bir zümre; şarlatanlar, mağşuş ideoloji bezirgânları, şahşî felâketlerinin öcünü toplumdan almak isteyen deklaseler, insanseverler v.s.

Daha umûmî bir ifâdeyle bu sosyalistleri ikiye ayırabiliriz:

a — Misyonerler

b — Çıkarcılar

Amma unutmamak gerek ki tiplerin çoğu muhtelittir. Sosyalizme katılan burjuva entellektüelleri kaderlerini yabancı bir kaderle birleştirmek ihtiyâcını duymuşlardır. Yâni davranışlarının sebebi ahlâkî ve psikolojiktir. İşçiler ise sınıflarının insiyâkî diyebileceğimiz itişile sosyalizme katılırlar.

Aydınlar, şu veyâ bu siyâsî partinin lideri olarak pek güvenilir kişiler değildirler. Sosyalistleri ele alalım.. kendi sınıfından tiksinen aydın, proletaryada insan üstü meziyetler vehmeder. Hayal kırıklığına uğrayınca hayâsızlığa döker işi. Evet.. niyetleri ne kadar hâlisâne, idealleri ne kadar yüksekse, o kadar çabuk, o kadar kolay yaralanır. Gerçek acıdır: Kütleler tabansız, işçiler kaba ve bencildirler. Aydın cesâretini kaybeder ve intikam almağa kalkışır. Mizâcının bir yanıyle kadındır aydın.

Aşırı uçlarda dolaşmaktan zevk duyar. Dönek, kavga kaçağı ve yobaz olarak damgalanan aydın, çevrenin nefretinden kurtulmak için katı prensiplere sığınır. Bir kelimeyle, yığın kuşkuyla bakar aydına. Haklı mıdır? Belki.. Gerçi proletaryadan gelen liderlerin burjuva «kökenli» olanlardan daha büyük bir siyâsî sadakat gösterecekleri söylenemez. Söylenemez amma işçi sınıfından gelen liderler, daha disiplinlidirler; sınıf kavgasına daha gönülden inanmışlardır.

Bazı yazarlar (meselâ Karl Renner) aydını ekonominin dışında bir kategori diye tanımlarlar. Yanlış. Serbest meslekten olan aydınlar da, devletten maaş alanlar da iş çevrelerinin dışında kalamazlar. Aydınlar için içtimâî ile iktisâdî içiçedir. Öğrenciler umûmiyetle zengin sınıflarının çocuklarıdır. Üniversite, toplumun bir alt tabakasından daha yüksek bir tabakaya geçiş için bir nevî köprüdür.

Demek ki mülkiyetle tahsil arasında mantikî ve amprîk bir bağ vardır. Şu veyâ bu sınıftan olanlar, şu veyâ bu sınıftan oldukları için yüksek tahsil yaparlar, demek doğru değil. (Bk. Intellectuals, Roberto Michels, in Encyc. of Social Sciences)

Şimdi de Avrupa aydınının içinde bocaladığı trajediye, başka bir tâbirle, Avrupa'nın belli başlı ülkelerindeki aydınların durumuna bir göz atalım.

Aydının trajedisi

Dünyâ, iki düşman cepheye bölünmüş. Her cephenin başında belli menfaatlerin temsilcisi olan aydınlar var. Savaş devâm ediyor. Silâhların yerini ideolojiler almış. İdeoloji, bir sınıfın hakikatıdır. Siyâsî ihtiraslar ilimleri de damgalıyor. Aydın muhtarip ve şaşkın. Kime ve neye bağlanacak? Ülkesini marksizmin istilâsından korumağa çalışan Aron'a göre³ batı intelijansiyası bu yeni dinle afyonlanmış gibi. Fransız aydınları bedbin, bedbaht, mütereddit. Bir yanda yöneticilerle maliyecilerin tahakkümü, bir yanda politikacılarla polisin âdi-

3 Aron'u tarafsız bir yol gösterici olarak değil, zeki ve uyanık bir kurmay olarak kabul etmeliyiz. Batının bütün yazarları karşısında takınılacak tek isâbetli tavır; şüpheli bir dikkattir. Zira Avrupalı menfaatlarıyla düşünür. Onun için mutlak hakikat yok.

likleri. Aydına öyle geliyor ki, insanların felâketinden biraz da kendisi sorumlu.

Amma bocalayan yalnız Fransız aydını da değil. Aydın, halk cumhûriyetlerinde de tedirgin ve öfkeli. Kızmak onların da hakkı. Amma yalnız kapitalist dünyâya. Oysa bu düşman dünyâyı yakından tanımak ve ziyâret etmek hürriyetleri yok. Kendilerini çevreleyen gerçeği kabul eder, uzak ve başka gerçekleri yok sayarlar. Hür Avrupa'da yaşayan komünizme yakın intelijansiyanın davranışı ise tamamen tersi.

Bir de batıdaki komünistlerle anti-komünistler var. Bunlar, burjuva demokrasisini halk demokrasilerinden daha yakın bulurlar kendilerine. Bazan yayımlanan her bildiriye imza atarlar; bazan belli bildirileri imzalarlar yalnız: Meselâ sovyet kampları aleyhindeki bildirileri.

Moskova komünisti, Avrupa komünisti (veyâ ilericisi), Washington, Londra, veyâ Paris anti-komünisti.. Bu üç aydın zümresinden hiçbirisi tâlîinden memnun değildir. Sovyet intelijansiyanının rejimle —uzaktan görüldüğü kadar— bütünleşmiş olduğu şüpheli. Fransız aydını da —zannedildiği veyâ zannettirmek istediği kadar— isyankâr değil.

Sovyetler Birliği ile A.B.D. iki imparatorluk-millet.. her iki ülkenin devletleriyle rejimleri bir ve ikisinin de aydınları, ayrı ayrı üslubda olmakla berâber rejimle kaynaşmış. (yâni karşılarında ne bir contre idéologie ne bir contre etat var.) Bu aşağı-yukarı birlik, ne aynı metodlardan doğuyor ne de ifâde şekilleri aynı. Amerikan hayat tarzı (Way of life) yle Batı aydınlarının ideoloji diye adlandırdıkları mefhum taban tabana zıd birbirine. Amerikanizm, bir kavramlar ve kaziyeler bütünüyle ifâde edilemeyecek bir halitadır: Anayasa saygısıyla ferdi teşebbüs muhabbetini —güçlü ve müphem inançlardan ilham alan bir— hümanizmayla kaynaştırır.

Kiliselerin rekabetine aldırış etmez; yalnız katolikliğin totalitarizminden tedirgin olur. İlme ve efficacité'ye (netice almak) zaâfı vardır. Bu hayat tarzını mektepten öğrenir ve toplum ona uymaya zorlar kişiyi. Konformizm diyeceksiniz, belki, amma, hâkimiyeti nâdiren hissedilen bir konformizm. Çünkü iktisat ve siyâset konularında serbestçe tartışmayı men

etmez. Şüphesiz ki, konformist olmayan, yâni komünizme muhabbet besliyen, maşerî tayibin ağırlığını duyar; ucunda tenkil olmasa da duyar bu ağırlığı. Ferd, millet mefhûmunun tamamlayıcı parçası olarak kabul edilen düşünce tarzlarının ve müesseselerin karşısına çıkamaz. Çıkarsa vatanperverliği zedelemiş olur.

Sovyet ideolojisi, görünüşte Amerikan ideolojisizliğinin tam tersi. Maddeci bir metafiziğe bağlı olduğunu ileri sürer. Gündelik tedbirlerle insanlığın kaderi arasında sıkı bir münâsebet vardır ona göre. Ameli'nin bütün cephelerini nazariye şekline sokar. (Oysa Amerikalılar mânevî mâhiyetteki kararlarına bile pragmatik bir meşrûiyet kazandırmak temâyülündedirler.) Doğru doktrini ilân ve topluma kabul ettiren devlettir. Dogmanın her zaman için geçerli tefsirini o yapar. Kendisi kânunların üstündedir; polis dilediğini yapmakta serbesttir. Oysa Birleşik Devletler hâlâ yargı gücünün üstünlüğüne inanır ve geniş ölçüde saygı gösterirler yargı gücüne.

Topluluk işe yarayacak bir bilgi kazanmayı kültürün devam ettirilmesinden üstün tutar. Dün kültürü temsil edecek olan insanlar bugün sâdece uzmandırlar. Rusya'da, Amerika'da da insanların yönetilmesi ilme ve tekniğe dayanır. Radyo, televizyon, propaganda, psikoteknik uzmanları, kalabalığın kafasını istedikleri gibi yoğururlar. Gördükleri işin temeli olan psikoloji, her zaman Pavlov'un maddeci psikolojisi (refleksoloji) değildir. Amma bu psikoloji de, insanları, yerleri tutulmayacak birer kişi olarak değil, tepkileri önceden hesaplanabilir bir yığın fertleri olarak ele alır.

Tekniğin kültürü arka plâna itiş, aydınlardan bir bölüğünü yalnızlık içine atmaktadır. Bu sıkı uzmanlaşma başka bir düzenin özlemini kamçılar. Aydın ücretli bir işçinin ticârî bir teşebbüse bağlanması gibi katılmaktadır topluma; oysa bir fikir adamının bir insan topluluğuna katılması gibi bütünleşmek ister.

Rusya'da bu nisbî yabancılaştırma daha serttir, zirâ teknisyen fikir adamından daha çok itibardadır. Yazar, san'atçı, propagandacı, kendilerine ruh mühendisi denilmesinden hoşlanırlar. San'at için san'at, veyâ hasbî araştırma, prensip olarak yastaktır, kötüdür.

Sovyet intelijansiyası, bu kısıtlamalardan hoşlanmayabilir amma yine de rejimin kendisine düşman değildir. Amerikan aydınları özel teşebbüsü nasıl tabii telâkki ediyorsa, onlar da ekonominin devletleştirilmesini ve partinin otoritesini tabii bulabilirler. Meslekî hürriyetleri bu kadar sınırlanmış olmasa, belki de hallerinden basbayağı memnun olurlardı.

Amerikan intelijansiyası Sovyet intelijansiyasına imrenmez; Amerikan kapitalizminden ürken memleketler intelijansiyasına gelince, onlar her iki canavara da dehşetle bakar; acabâ biz yarın hangisine benzeyeceğiz bunların, hangisi daha iğrenç? Diye acı acı düşünürler.

Laboratuvarını kifâetsiz bulan Fransız bilgini, amerikanizme de sovyetizme de imrenerek bakar. Amma kendisinininki gibi kapitalist diye adlandırılan Amerikan rejimi, hâli devâm ettirmektedir; yâni bir kopuş söz konusu değildir. Fransız, tabii olarak devletten umûmî refâhı gerçekleştirecek vazîfeler yüklenmesini ister. Devletin ilmî araştırmalar için cömertçe para harcadığı ülkeye gıpta ile bakar. Kültür işleriyle görevlendirilen memurların despotizminden endişe eder. Yorumcu, yayın, radyo, basın uzmanı gibi zümrelerin zevkine uymak mecbûriyeti de sıkıcı. Amma düşünce ürününü satmak mecbûriyeti de, devlet ideolojisine boyun eğmekten daha az hazin değildir. Oropulaşmak veyâ yalnız kalmak: İşte fikir adamının kaderi.

Aydını, bu alın yazısından kurtaracak düzen, tekniği bir felsefenin emrine veren düzen değil midir? Rusya'da yazar büyük bir eserin mîmarları arasında: Tabiatın ve doğrudan doğruya insanlığın islâhı. Rusya'da yazar, beş senelik plânların başarısına yardımcıdır; bir madenci gibi üretime katılmakta, mühendis gibi yöneticilik yapmaktadır. Kitabının satışı dert değildir onun için, bu devletin işidir. Yazar, kendini köle olarak görmez; çünkü halkı, partiyi ve iktidarı kaynaştıran ideolojiyi benimsemektedir. Yalnız değildir; hayâtını kalemîyle kazanmak gibi bir mecbûriyeti yok; ikinci bir meslek seçmese de olur; reklâma karşı istîğna gösterebilir. Kendisinden beklenen tek fedâkârlık: rejime, dogmaya, dogmanın yorumlarına «hay hay» demesi. Kaçınılmaz bir tâviz bu. Amma ömür boyu sürecek rezilliklerin de kaynağı olabilir.

Batılı yazar, ya görevine ihânet edecek, yâhut da tanınmadan yaşayıp ölecektir: Bir bitki hayâtı. Yarını yaratanlarla kaynaşmak, devlet yardımlarının sağladığı refahtan pay almak gözünde tüten. Beklenmedik bir anda tasfiyeler oluyor-muş, adam sende. Amma Sovyet yazarının çetin bir görevi daha var: Coşkun görünmek. Mâlûm ya, kurtulan proletaryanın alkışçıları efendilerinin yüceliklerini terennüm ederler. Rejime katılışları içtendir, amma bu samîmiyet devletin zorladığı yükümlülükler karşısında ne kadar devâm edebilir?

Evet.. fildişi kule yok artık. Aydın ister istemez politikanın içinde. Amma politikanın çok çetin, çok insafsız mecbûriyetleri var. Yarın için adâlet müjdeleyen, bu adâletin gerçekleşmesi için en kıyıcı araçlara başvurur. Kan dökülmesin diye direnen, şartlar arasındaki eşitsizliği kolayca sineye çeker. Devrimci, cellad olur; tutucu ve hayâsızlığa döker işi.

Yeryüzünde işlenen bütün cinâyetlere karşı bildiriler imzalamak, râhipliğin (clerc) gülünç bir taklidi değil de nedir?

Zaafları veyâ iç parçalanışları yüzünden tam bir düşünce birliği kuramamış olan ülkelerin aydınları sözlerinin işe yarayıp yaramayacağından da, haklı olup olmadığından da kuşkulanırlar. Amerikan işgâlinin mandarenlere en büyük tehlike olarak görüldüğü bir sırada, Sovyet toplama kamplarını işfâ etmek doğru mu değil mi? Amma barikatın öbür tarafındaki-ler de pek farklı değil: Antikomünistler de herşeyi kavganın icaplarına fedâ etmektedirler. Aydınlar da öteki fâniler gibi tutkuların mantığından sıyrılamazlar. Aksine onlar mantığa daha çok susuzdurlar, çünkü hareketlerinde ve sözlerinde şuraltının payını azaltmak ihtiyacındadırlar. Bence sitenin akla uygun bir düzen içinde olmasına ehemmiyet veren aydın, darbeleri saymak, haksızlıklara karşı tertiplenen manifestoların altına imzâ atmakla yetinemez. Bütün partilerin iyi niyetlerine hakâret de olsa, insanoğluna en bahtiyar imkânları sunduğuna inandığı partiye bağlanacaktır. Târihî bir seçimdir bu. Hatâ etmek, târih içinde yaşamının kaçınılmaz riskidir. Aydın bağlanmamazlık edemez ve eyleme katıldığı gün eylemin zâlimliğini de sineye çeker. Amma hiçbir zaman unutmaması gereken şeyler var: Düşmanın ileri sürdüğü deliller, gelece-

ğin kararsızlığı, dostlarının haksızlıkları, dövüşenler arasındaki gizli kardeşlik.

Bende, önce hakikat, sonra vatan diyor. Bu mümkün mü? İki millet dövüşürken, yükselen bir sınıf eski imtiyazlıların yerini almağa hazırlanırken hakikatı nasıl söyleyebiliriz? Her cephe belli değerleri temsil eder. Değerler mücerret kelimelerle târif dilince, partiler, rejimler, milletler arasında bir seçim yapmak çok güç. Clerc'in bütün rûhu ile tatmin olmasına imkân yoktur.

Marksizm dünyevî bir din Aron'a göre, bir kışla düzeni. Kendini gurbette hisseden, mâverâ ile hiç bir alış verişi kalmıyan Avrupa aydını kurtuluşu bu afyonda mı arayacak?

SOSYAL - GÜVENLİK

Doç. Dr. Turan YAZGAN

Kubbealtı Akademik Seminerlerinden 1

Sosyal güvenlik, çok tartışılan ve bugüne kadar üzerinde bir târif birliğine ulaşılamayan bir mefhumdur. Bunun ne olduğunu anlamak için, çok eskilere, târihin en derin köşelerine gitmemiz gerekir. Biliyoruz ki insanlar doğuyorlar, belirsiz bir süre yaşıyorlar, belirsiz bir yerde ve zamanda ölüyorlar. Bizim hayat dediğimiz bu belirsiz süre, hiçbir zaman gül-lük gülistanlık bir dünyâda geçmiyor. Bu süre içinde insan-oğlu, pek çok tehlikelerle karşı karşıya kalıyor. Bu tehlikeler onu, eğer yardım eden müesseseler yok ise, sefâlete sürükleyebiliyor. En azından nâmerde muhtaç hâle getiriyor. Tehlikeler insan irâdesinin dışında insanın başına gelen hâdiselerdir. İnsan istemediği hâlde ihtiyarlar, istemediği hâlde ölür, istemediği hâlde hastalanır, istemediği hâlde kazâya uğrar, sakat kalır. İşte bizim sosyal güvenlik tehlikesi dediğimiz hâdiseler insan irâdesi dışında başa gelen ve başa gelince onu çalışma gücünden ve dolayısıyla kazançtan mahrûm eden hâdiselerdir.

¹ Doç. Dr. Turan Yazgan tarafından 14 Ocak 1975 ve 28 Ocak 1975 târihlerinde yapılan seminerlerdeki konuşmalar, okuyucularımıza bu sayımızdan itibaren takdim edilecektir.

Bu hâdiseler şüphesiz dünyâ kurulduğundan beri vardır ve insanoğlu bunlarla, gene dünyâ kurulduğundan beri mücâdele etmektedir. İnsanlar bu hâdiselere karşı iki yönlü bir mücâdele tatbik ederler. Mücâdelenin birinci şeklinin gâyesi; tehlikelerin bizzat kendisini ortadan kaldırmak, yok etmek, mümkünse kökünü kazıyıp tehlikesiz bir dünyâ yaratmaktır. Meselâ hastalığı yapan mikropları yok etmek, meselâ ihtiyarlığı ortadan kaldırmak, ölümü ortadan kaldırmak gibi... Tehlikenin kendisine karşı yürütülen bu savaş, dünyâ kurulduğundan beri devâm eden bir savaştır. Bugün de devâm etmektedir. Ne var ki insanoğlu bu savaşta çok cüz'î, çok ufak başarılar elde edebilmektedir. Günümüze kadar saydığımız tehlikelerin hiçbirini ortadan kaldırmaya muvaffak olamamıştır. Ve hiçbir zaman da olamayacaktır.

Bu mücâdele devâm ederken, diğer yandan, insanoğlu, tehlike başa geldikten sonra, onun verdiği zararlarla mücâdele etmeyi de düşünmüştür. İşte bu ikinci şekildeki mücâdeleyi teşkil eder ki bunun gâyesi, tehlikenin bize verdiği zararını ortadan kaldırmaya, yâni çalışma gücümüzü yeniden kazanmaya, kaybolan kazancımızı telâfi etmeye gayret etmektir.

Bu ikinci yöndeki mücâdeleye, biz, «sosyal güvenlik» mücâdelesini diyoruz. Bu mücâdelenin ilk vâsıtası da şüphesiz «tasarruf» olmuştur. Gerek fert, gerek devlet olarak tehlikelerle mücâdele eden insan ve cemiyetler mutlaka bâzı tehlikelere uğrayacaklarını bâzı tehlikelere de uğramalarının muhtemel olduğunu bildiklerine göre, alabilecekleri ilk tedbir tasarruftur. Hiç kimse hastalanmayacağım, hiç kimse ihtiyarlamayacağım, hiç kimse bir kazâya kurban gitmeyeceğim, sakat kalmayacağım diyemeyeceğine göre, yapılacak ilk iş, çalışırken —bu tehlikelere uğramadan evvel— mümkün olduğu kadar tasarruf etmek ve tehlike başımıza gelince de bu tasarrufla tehlikenin zararından kurtulmaktır. Gerçekten insanoğlunun, târihte bildiğimiz tehlikelere karşı ilk aldığı tedbir tasarruftur. Tasarruf, aslında yalnız insanoğlunun değil, aynı tehlikeler, bütün canlılar için söz konusu olduğuna göre, bütün canlıların mutlaka aldıkları bir tedbirdir. Yeryüzünde tasarruf etmeyen hiçbir hayvan, hiçbir bitki çeşidi yoktur ve

gösterilemez. Ağustos böceği ile karınca hikâyesi mutlaka insanoğluna, tasarrufu öğretmek için, hayvanlara atılmış bir iftirâdan başka bir şey değildir.

Ne var ki tasarruf, ilk akla gelen bir tedbîr olmakla birlikte insanoğlu için yeterli olmamıştır. Ve tasarrufa rağmen uğradığı tehlikenin zararları dolayısıyla açlığa, sefâlete mahkûm olmuştur. İnsanlık târihi bunu yazmaktadır. İşte bu sebeptendir ki tasarrufun yanında başka türlü tedbirlerin alınması da gereklidir ve alınmıştır da. Sosyal güvenlik tehlikelerinin verdiği zarâra karşı kullanılan ikinci tedbiri sosyal yardımlar teşkil eder. Bunun da ilk şekli veyâ çeşidi dîni sosyal yardımlardır. Çok tanrılı dinler de dâhil, yer yüzünde hiç bir din olmamıştır ki sosyal yardımı emretmemiş olsun. Yalnız bunlardan bir tek istisnâ gösterebiliriz: O da Brahmanizm'dir. Bu din, insanın insana yardımını Allâh'ın işine karışmak saymıştır. Dayandığı felsefe icâbı bu dînin sâlikî olan insanların teşkil ettiği cemiyetler, birbirinden kesin hudutlarla ayrılmış, kast sistemi dediğimiz sınıf esâsına dayalı cemiyetler olmuşlardır. Bunun dışındaki bütün dinler sosyal yardımı mutlaka emretmiştir. Hristiyanlık dîninin bir sosyal yardım müessesesi vardır ve kilise âidâtı yoluyla organize edilmiştir. Kilise sandıklarında biriktirilen paralar; kilise çevresinde oturanların ödedikleri âidatlarla toplanan ve tehlikeye uğrayan insanları tehlikeden kurtarmak üzere verilmesi îcap eden paralardır. Ancak hristiyanlıkta sosyal güvenlik müessesesi, 11. asıra kadar bu şekilde iyi işlemiştir.

11. asırda Türkler'in Anadolu'yu fethiyle başlayan ve kürk yolunu, ipek ve bahârat yolunu ele geçirmeleri sonucunu doğuran hâdiselerden sonra, Hristiyanlar, kilise sandıklarındaki paraları sosyal güvenlik tehlikesine uğrayanlara değil, doğrudan doğruya Türkler üzerine gönderilen orduların silâh ve mühimmâtının finansmanına hasretmişlerdir. Aslında haçlı orduları adı, buradan gelir. Kilise sandıklarının ikinci istismar alanı tesbitlerimize göre, bugün gene Türkler aleyhine girişilen faâliyetler olmaktadır. Yurt dışındaki Türk nüfûzu üzerinde yürütülen bölücülük, Türkler'i islâmiyetten uzaklaştırıp hristiyanlaştırmak, komünizmi aşlamak için gi-

rişilen ayrı kollardaki propagandanın finansman kaynağını gene bahsettiğimiz bu kilise sandıkları teşkil etmektedir.

Kilise sandıklarının sosyal güvenlik dışında, yâni dînin emri dışında kullanıldığı bir üçüncü sâha biliyoruz ki bizi az çok ilgilendirmektedir; o da Hristiyan misyonerlerinin maaşları mes'elesidir. Dünyânın her yerine yayılmış olan, şu anda Anadolu'nun göbeğinde bile bulunan Hristiyan misyonerlerin maaşları gene kilise sandıklarından ödenmektedir.

Bizim dînimiz islâmiyet de yer yüzüne sosyal yardım müesseseleri getirmiştir. Bunları üç ana gurupta toplamak kâbildir. Birincisi sadaka, diğeri fitre, üçüncüsü de hepimizin bildiği gibi zekât müesseseleridir. Bu müesseselerin biraz derinliğine inildiği zaman görülüyor ki bugün Avrupa'nın ulaştığı modern sosyal güvenlik sistemleri, hemen bütün prensiplerini mutlak şekilde bu müesseselerden almışlardır. Sadaka daha çok insanın vicdânına terkedilmiştir. Hâlbuki diğerlerinde kesinlikle yardımın tehlikeye uğrayana doğru aktarılması sağlanmıştır. Bu iki müessesede kimin, ne kadar, ne zaman, kime vereceği bellidir. Fitrede belli bir gelir seviyesinin üzerinde olan herkes âiledeki her fert başına, dâhil olduğu guruba göre belli bir parayı, tehlikede olana vermek durumundadır. Tehlikeye uğrayanın tesbiti de mutlaka doğru tesbit edilecek tarzda kâidelendirilmiştir. Bu tesbiti yapabilmek için önce akraba içinde muhtaç olanları aramak gerekmektedir ki bunun anlamı yardımın muhakkak tehlikeye uğrayana gitmesini te'mîn etmektir. Akrabâdan sonra ikinci sırayı alan komşuda da aynı kolaylık vardır. Komşular içinde, kim tehlikeye uğramış? Bunu bildiğimize göre yardım yerine ulaşacak ve onu tehlikeden kurtaracaktır. Burada yapılan ödemenin gelir hudutlarına göre ve belirli miktarlarda olması ve yapılan ödemenin satın alma gücünün de sâbit olması gene te'mîn edilmiştir. Bilindiği gibi aynî miktarlar mevcut bugünkü fiatlarla çarpılarak ödemelerin bugünkü tutarı tesbit edildiğine göre yapılan ödeme belirli bir satın alma gücünü dâimâ muhâfaza edecektir. Bu da bize bir taraftan müterakkiyet prensibini verirken, diğer yandan sâbit değer ve yâ reel değer dediğimiz sistemi ortaya çıkarmaktadır. Her iki

prensip de —müterakkiyet ve reel değer prensibi de— bize bugüne kadar bu konularda yazan ilim adamlarımız tarafından, ancak 16. asırdan sonra Avrupa'daki iktisatçılar tarafından ortaya atıldığı şeklinde, öğretilmiştir. Aslında mes'elenin kaynağını 16. asır ve sonrasına değil 7. asır olarak Türk-İslâm dünyâsına mâl etmek gerekir.

Zekât, belirli bir servetin üzerinde, varlığı olan herkesin vereceği aynı veyâ naktî bir yardımdır. Burada bir varlık seviyesi esas alınmak sûreti ile kimin vereceği bellidir. Ne zaman vereceği de ne kadar vereceği de bellidir: % 2,5 veyâ varlığın kırk da biri. Kime verileceği bellidir: Mutlaka tehlikeye uğrayana verilecektir. Tehlikeye uğrayanlar önce akrabâlar, sonra komşular içinde aranacak, dolayısıyla bulunup çıkarılacak ve islâmiyet'in bu yardım müesseseleri tehlikeye uğrayanı, tehlikenin zarârından kurtarmış olacaktır.

Üstelik zekâtta bir başka özellik daha görmekteyiz: Bu da belirli bir seviyenin üzerinde varlığı olanın, ben müslümanım diyebilmesi için bu borcunu mutlaka edâ etme mecbûriyetidir. Buradan gene Avrupa'nın bugünkü modern güvenlik sistemlerinin, mecbûriyet prensibini çıkarmış oluyoruz. Mecbûriyet, gerçekten Batı'nın sosyal güvenlik sisteminde en önemli prensiplerinden birisidir. Zekâtta mecbûriyet prensibi aslen mevcuttur.

Dini sosyal yardımlar ve tasarrufun yanında cemiyetler ve vakıflar diye, gene sosyal yardım müesseseleri içine dâhil edebileğimiz iki ayrı müesseseden daha bahsetmemiz gerekir.

Bunlardan cemiyetler işletme içi ve dışı diye ikiye ayrılabilir. İşletme içi cemiyet, aynı şartlar altında çalışan insanların kurduğu teşkilâtlardır ve bu şekliyle bu cemiyetler tâ Orta-Asya'dan bu yana Türkler'in kurduğu müesseseler olarak zikredilebilir. Esnaf teşkilâtı islâmiyetten evvel de Orta-Asya'da mevcuttu. İslâmiyetle birlikte, aşağı yukarı prensipleri değişmeksizin gelişti ve 19. asıra kadar devâm etti. Bu işletme içi cemiyetten islâmiyetten önceki ve sonraki lonca sistemlerinin bağlı olduğu belli başlı üç prensip —eline, beline ve

diline sağlam olmak— bize şunu ifâde eder ki Türkler islâmiyetten önce de İslâm'ın prensiplerine sâhiptiler. Dolayısıyla islâmiyeti en çabuk ve en kolay kabûl eden Türk milleti olmuştur ve üstelik onu yaşatan, geliştiren ve bayrağını tâ Viyana içlerine götürüp diken de gene Türk milletidir.

El, bel, dil sağlamlığı, Türkler'in en esaslı ahlâk kâidelerinden birisini teşkil eder ve işletme içi cemiyetimizi temsil eden loncalar bu prensibe öyle sâdık kalmışlardır ki bu sâyede Türk ustalarının yaptığı mallar 16. asırda, hattâ 17. asırda bile, dünyânın en kaliteli malları olmuştur. Türk milleti yaptığı mâmullerin kalitesini, bu prensiplere sadâketine borçludur. 17. asırda hattâ 18. asırda dünyâda herhangi bir mal çeşidinin en iyisi aranıyorsa mutlaka Türk damgası taşıması esastır. Türk çeliği denince, tıpkı bugün İsveç çeliği deyince neyi anlıyor, neyi kastediyorsak o zaman da aynı şey anlaşılır, aynı şey kastedilirdi. Türk yünlü kumaşı, Türk ipeklisi, hele Türk havlusu (havlu 19. asıra kadar Avrupa'nın dokuyamadığı mâmul türlerinden birisidir ve ancak 19. asırda Avrupa havlu dokumaya başlar. O târihten sonra bizim havlu ustalarımız hergün dükkânlarını birer ikişer kapayarak sefâlete mahkûm olurlar.) denince de hep dünyânın en kaliteli malları akla gelirdi.

İşletme dışı cemiyetlere gelince, bunlar aynı gâye etrâfında birleşen insanların kurdukları teşekküllerdir. Eğer bu gâye tehlikeye uğrayan insanı bu tehlikeden kurtarmak ise, o takdirde cemiyetleri de sosyal güvenlik vâsıtası saymak icap eder. Bu tür cemiyetler Türkiye'de son derece yaygındır, sayısı pek çoktur. Öyle çoktur ki bunların üzerinde ne bir kontrol mevcuttur ne de haklarında mâlûmâtımız vardır. Kimlerden, ne kadar gelir elde ederler ve bu gelir kimlere, nasıl hangi yoldan transfer edilir? Bunu kesinlikle bilmemekteyiz ve zaman zaman bu cemiyetler hakkında Türk amme vicdânını yaralayacak haberler duyuruz, okuruz.

Sosyal yardım müesseselerine dâhil edebileceğimiz diğer bir müessese de vakıf müessesesidir. Vakıf bir malın, bir varlığın, belirli bir gâyeye tahsis edilmesi demektir ki bunun da menş'ini Orta-Asya Türk hukûkunda görüyoruz. İslâmiyetle

birlikte İslâm hukûkuna geçen vakıf müessesesi Türk-İslâm düşüncesi içinde son derece gelişmiştir. 16. asıra geldiğimiz zaman Türk dünyasında vakıflar artık uğraşacak insan bulamamışlardır. Yâni insanların problemleri o kadar hâlle edilmiştir ki sosyal güvenlik açısından ister istemez nesli kaybolan hayvanlara veyâ yardım edilecek hayvanlara yönelmek zorunda kalmışlardır. Bu durumu inceleyen batılı sosyal siyâsetçiler 16. asır Türkiye'sine vakıf cenneti demişlerdir. Bugün bu müessese Avrupa'da bilhassa Amerika'da son derece gelişmiştir. Amerika'ya vakıf cenneti diyen sosyal siyâsetçiler de çok yaygındır. Gerçekten Amerika'da hastahânelerin büyük kısmı, üniversitelerin ve hattâ hattâ müzelerin büyük kısmı vakıfların malıdır ve yönetimindedir. Biz cumhûriyetten sonra yâhut cumhûriyetle birlikte vakıf mefhumunu tamâmen unutmuştuk. Vakıf müessesesi Avrupa'dan tercüme edilerek Medenî kânûnumuza «te'sis» adı ile girdi. Çok sonra uyandık ve bu kelimeyi değiştirip tekrar vakıf kelimesini Medenî kânûna koyduk. Ama İmparatorluktan devraldığımız vakıfların gözetilip idâre edilmesini henüz yapamadık.

1964 de İstanbul'daki gayr-i menkullerin dörtde biri vakıf malı idi. Bunun tesbîti tam olarak yapılamadığı için, Vakıflar İdâresi, malların nerede ve ne durumda olduğunu bilmemekte idi. Bugün İmparatorluktan devraldığımız bu vakıfların bir kısmının üzerinde çoktan gece kondular türemiş, bir kısmı bir takım işgalcilerin eline geçmiş, pek çoğu yıkılıp harap edilmiş ve pek çoğunun kıymetli yerleri sökülüp taşınmış, çalınıp çırpılmıştır. Akar getiren vakıflar ise o derece kötü kullanılmaktadır ki 1964 de yaptığım bir araştırmaya göre, Beyoğlu'ndaki bir hanım 500.000 lira hava parası getirmesi mümkün olan bir dükkânı, 18 lira ile bir Ermeni vatandaşa kiranlanmış buluyordu.

(Devamı gelecek sayımızda)

Yahyâ Kemâl'in Bitmemiş Şiirleri ve Neşre Hazırlanan Son Kitapları

Nermin Pekin

Yahyâ Kemâl Enstitüsü, şâirin ölümünden hemen sonra, rahmetli Nihad Sâmi Banarlı'nın başkanlığında, Fetih Cemiyeti'nin bir kolu olarak kurulmuştu.

O günden bugüne Yahyâ Kemâl'in üçü şiir olmak üzere onbir kitabı neşrolundu. Bugün elimizde bir «Yahyâ Kemâl Külliyyâtı» var.

Rahmetli Nihad Sâmi Hoca'nın ömrü vefâ etseydi, Yahyâ Kemâl'in, enstitü arşivindeki evrâk-ı metrûkesinden elde kalan nesirleri ve bitmemiş şiirleri de toplanacak, buna eski gazetelerden istinsâh edilerek hazırlanmış makâleleri, sohbet ve fıkraları da ilâve edilerek iki kitap vücûda gelecekti.

Nihad Bey'e feleğin yarım bıraktığı bu işi, onun gösterdiği yollardan ve metodlardan hareket ederek tamamlamağa çalışacağız.

Yahyâ Kemâl Enstitüsü âzâları başta Ekrem Hakkı Bey olmak üzere, bu faaliyetleri plânlamış bulunmaktadır.

Plânlarımıza göre, eldeki malzeme şu şekilde tasnif edilmiştir:

Birinci Kitap: Bitmemiş şiirleri, müstakıl kıt'a ve beyitleri, terk edilmiş mısra ve beyitleri, mizah, hiciv manzûmeleri, ithaf ve nazire şiirleri ihtivâ edecektir. (Bu kitap baskıya verilmiştir.)

İkinci Kitap: Gene evrâk-ı metrûkesi arasındaki elyazısı

ile arşivimizde bulunan fikir yazılarını, hâtıraları, ayrıca şimdiye kadar kitaplarına girmemiş bulunan eski gazete ve mecmualardan toplanarak hazırlanmış makâle, sohbet ve fıkralarını ihtivâ edecektir.

Üçüncü Kitap: Gene arşivimizde bulunan ve dostlarından toplayabildiğimiz kadar mektupları ve kendisine gelen mektuplardan teşekkür edecektir. Bunları Ekrem Hakkı Bey tasnif etmiş bulunmaktadır.

Dördüncü Kitap: Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar (Rahmetli Nihad Sâmi ile konuşmaları).¹

Bitmemiş Şiirler :

Yahyâ Kemâl'in elimizde bulunan ilk şiiri, 1897 yıllarında Yunan Harbi sıralarında yazdığı bir kıt'adır. Yahyâ Kemâl hâtıralarında bu şiiri nasıl yazdığını şu şekilde anlatmış:

«1897 Yunan Harbi zamânında, Anadolu'dan gelen askerlerimizle Rumeli askerinin tam bir kardeşlikle el ele verdiklerini gördüm. Bir muhârebede, hele bir zaferde birleşmek, muhtelif asırlarda Anadolu ve Rumeli askeri arasında böyle kardeşlik hisleri vücûda getirmişti. Ordu içinden yetişen şâirler o günlerde:

Eğil dağlar eğil üstünden aşam

Yeni tâlim çıkmış varam alışam

gibi, harbe hevesli, şevk dolu türküler söylüyorlardı; bu tür-küler askerleri birbirine daha çok bağlamıştır.

Ben o târihte onüç yaşında idim. Aynı muhârebede ve zafer şevkiyle askerlerimiz için:

«Seyf-i adlî saldılar

Tırnovâ'yâ daldılar

Tırhalâ'yî aldılar

Şanlı Türk askerleri

1 Rahmetli Hocam, ölümünden evvel bu evrâkı bana verirken: «Aman dikkat et! Yahyâ Kemâl'in bir satırı yerde kalmasın.» diye tenbîh etmişti. Şimdi bir vasiyyet hükmünü alan bu dileği yerine getirmek benim için mukaddes bir borçtur.

Bu kıt'a benim aruzla ilk şiir tecrübemdir.»

Kitabın birinci bölümünde yer alan şiirlerinden biri de, gene bir destan rûhu içinde yazdığı MALAZGİRD şiirleridir ki evrâk-ı metrûkesi arasında sonradan çıkanlarla berâber beş müsveddesi vardır¹

Yahyâ Kemâl'e göre Türk târihi Malazgirt ile başlar, bunun için de Malazgird onun kaleminde âdetâ bir destan olmuştur.

Senden evvel bu vatan vardı, bu millet vardı;
Yine bâkî kalacaklar, ölümünden sonra.
Bu görüş gerçi büyük gerçektir,
Lâkin aksettirebilmez bu senin varlığını,
Bir uzun hâdisedir varlığının târihi

Sen bu engin vatanın toprağına
Gelişinden evvel
Yine vardın
Gidişinden sonra
Yine (sen) var olacaksın.

(Bu vatanda,)
Tâ Malazgird'e çıkar vâr oluşun
O (mubârek) ovada
Döğüşenlerdensin.
O güneş yüzlü Ağustos'ta, zaferden sonra,
Romanos Kayser'i görmüştün esir olduğu gün.

O zamandan beri her cengine girdin vatanın
Bu denizlerde bu dağlarda dokuzyüz senedir.
Seyre daldın güneşin doğduğunu;
Ne kadar def'a şehîd oldun da,
Bilmedin kanlı savaşlarda şehîd olduğunu¹

1 Yahyâ Kemâl'in Hâtıraları; Nihad Sâmî Banarlı, İstanbul Fetih C. Yahyâ Kemâl Enstitüsü neşriyatı, İstanbul 1960, S. 69

2 Bu şiiri N. S. Banarlı Hoca üç müsveddeden toplamış, biz kitaba müsveddeleri ayrı ayrı aldık.

Yahyâ Kemâl'in gene evrâk-ı metrûkesinden toplanan bir destan şiiri de «Üçüncü Kosova Muhârebesi»'nin kahramanı «**Selim Giray**» adına yazmağa başladığını kaydettiği büyükçe bir destan parçasıdır. Bu manzûmenin de elimizde dört, beş müsveddesi vardır. Birbirinden oldukça farklı olan bu müsveddelerden en son yazıldığını tahmîn ettiğimiz birini alıyoruz:

**En kahraman Kırım Han'ı Gâzî Selim Giray
Bir cenk eriydi, at, pala, tuğ, kargı, ok ve yay
Bir baksalar başındaki zencirli tolğaya
Benzerdi, neş'eden her akın bir kasırgaya,
Lâkin «Üçüncü Kosva»da küffârı bastığı,
Kalkan kılıç ve tolğayı tâ arşa astığı
Bir nakledilse, öğrenilir dâsitân nedir?
Bir bozgun ortasında yiğitlik ne? Şan nedir?
Osmanlı sevgisiyle yetişmiş bu harb eri,
Doldurdu Yıldırım Bayezid'den kalan yeri¹**

1918 yıllarında söylenen ve bâzı mısırâları 1918 başlıklı şiirine alınan değişik müsveddeler şâirin bu sıralardaki duygularını belirtmektedir.

**Vatanda korkulu rûyâ içindeyiz gerçek
Fakat bu çok süremez mutlakâ şafak sökecek
Bu halk o gün kavuşur dâimâ bizim vatana
Kucaklaşır yine mahzun çocuklarıyla ana**

Bu mevzûda bitirilmemiş bir beyti de şöyledir.

**..... Kimlerdir atılmış döğüşenler
Kimlerdir o bir bir yaralandıkça düşenler**

Selimnâmeye alınmamış terk edilmiş mısırâlarından biri de fedâ edilemeyecek kadar güzeldir.

1 Ahmed Hamdi Tanpınar'da da bu manzûmenin T.B.M.M. danıgalı bir kâğıd üzerine yazılmış başka bir müsveddesi de varmış. A. H.'ye göre «**Kaybolan Şehir**» şiiri bu müsveddelerden sonra yazılmıştır ve bu şiirin mısra'ı oraya alınmıştır. Yahyâ Kemâl: Ahmed Hamdi Tanpınar, İstanbul, 1963.

..... Ey şâhid-i zafer
Seyret bahârının bu yaman lâle-zârını

Ahmed Hamdi Tanpınar:

Atlar karışırken ayak altında kalanlar

mısra'ı için «Cihan harbinde küçük milletlerin vaziyetini mâ-âlesef tek başına kalmış olan durumunu) tek mısırâda tam bir çizgi ustası gibi anlatır» demektedir.

Gene vatanın ızdırabını gönlünde duyan şâirin şu bitmemiş şiirdeki ifâdesi ne kadar samîmîdir.

**Uzun zaman hazırım ızdırâba pervâsız
Vatan yabancı bir âlem görünmesin yalnız**

.....
Hizmetçiye «Gel!» der gibi «Azrâil'e» gel der

Kitabın bundan sonraki bölümünde, aşk, tabîat ve düşünce şiirleri mısırâlar, beyitler, kıt'alar, âzâde mısırâlar hâlinde toplanmıştır.

Bunlardan Nihad Sâmi Banarlı'ya yazdırdığı bitmemiş bir Hürriyet şiiri de vardır:

**Sonsuz deniz semâsı kadar hür bu ülkede
Kartal kanadlarıyla düşünmekteyim bugün**

.....
Kalbimde kan sızar gibi var gizli bir sızı

.....
**İnsanlığın gurûruna gurbette sâhibiz
Hürriyet inkılâbı olan vak'adan beri
Gurbette hür vatanda esiriz, zavallı biz**

Hürriyet hakkında âzâde bir mısırâ da gene müsveddeleri arasındadır. Belki tasavvur edilen bir şiirin ana mısra'ıdır.

Hür insan ol cihandâ nasıl istersen öyle ol

Ahmed Hamdi Tanpınar'a göre, Ok manzûmesinden evvel heceyi denediği bitirilmemiş Fetih manzûmesinin

**Dün akşam dinledim genç bir uşaktan
Budin zıندانının türkülerini**

Ve gene hece ile başka bitirilmemiş bir manzûmesinin mısra-ları da bu notlar arasındadır.

**Birden bağırdı hür Anadolu
Ya devlet başa ya kuzgun leşe**

Kitabın bu bölümünden sonra bitmemiş terceme beyitler, rü-bâiler, kıt'alar, yer alacaktır.

Son kısımda, mizah, hiciv, ithaf, nazîre ve tazminler yer almıştır. Bu kısımdaki şiirlerin büyük bir ekseriyeti eldeki müsveddelerden, bir kısmı Nihad Sâmi Banarlı'nın «Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar» kitabı için hazırladığı notlardan, bâ-zıları da şâirin ölümünden sonra dostlarının yazdığı kitaplar-dan, makâle ve hâtıralardan taranarak toplanmıştır.

Müsveddeler arasında bulduğumuz bu «Kitâbe» Maraşal Fevzi Çakmak'ın 1939 da ölen kızı Muazzez Çakmak için yazıl-mıştır.

**Engin büyüklük örneği Türk oğlunun kızı!
Sen öldüğün dakika, vatandan geçen sızı
Gözyaşlarıyla geçti hüznümlendi yurdumuz;
Ulvî babanla ağladı millet ve ordumuz.
Lâkin ölüm göründü güzel bir cihan gibi
Rûhun, babandan onlara bir armağan gibi
Cennettedir, yanında ilâhî şehidlerin,
Son harbi kanlarıyla kazanmış yiğitlerin.**

En son olarak Yahyâ Kemâl'in 1902-1903 yıllarında Edebi-yât-ı Cedide tarzını denediği İrtika ve Mâlûmât gazete ve mec-mûalarında çıkan 6 şiir yer almaktadır. Gerçi bu şiirler şâiri-mizin tanıdığımız hakikî hüviyetini vermez; bunlar tamâmiyle Nâci, Fikret ve Cenâb'ın tesirinde yazılmıştır.

Muhtemel hatâ ve eksikler için aziz hocamın ve büyük şâirin rûhundan, bağışlanmak niyâz ederim.

50. YIL MI?

2150. YIL MI?

Ali Müfehhar HATUSİL

Cumhûriyetimizin ilânının ellinci yılı, 29 Ekim 1973 târihinde büyük törenlerle kutlandı. Yeni Türk devletinin ilk yarım asrını idrak edişinin sevinci ve bununla ilgili faâliyetler ve yayınlar uzun müddet devâm etti.

Türkiye Cumhûriyeti, ezelden ebede akıp giden Türk milletin, millî bir şahlanış ile ve milliyetçilik şuûrunu da kullanarak kurduğu yeni bir devlettir. Ellinci yılı bir de, târih çerçevesi içinde ve târih akışında düşünmek ve değerlendirmek gereksiz ve faydasız değildir kanâatindeyim. Çünkü bizâtihî cumhûriyetimiz, kuruluşunda ve kuruluşunun hukûkî durumunda bir «devam»dır.

Türkiye Cumhûriyeti'nin Cumhurbaşkanlığı forsun da (Cumhurbaşkanlığı sancağı veyâ devlet sancağı da diyebiliriz) ortada bir güneş, etrâfında 16 tâne yıldız vardır. Bu 16 yıldız, Türk milletin târih boyunca kurmuş olduğu 16 Türk devletini senbolize etmektedir. Ortadaki güneş de Türkiye Cumhûriyeti'dir. Sâdece bu husus bile cumhûriyetimizin bir devâm olduğunu gösterir. Türk Târih Kurumu tarafından hazırlanmış olan ve evvelce ortaokul ve liselerimizde okunan «târih» kitaplarında 1919 kurtuluş hareketi ve Türkiye Cumhûriyeti'nin kuruluşu «Türk Milleti'nin Yeni Bir Devlet Daha Kurması» diye ve bu başlık altında sunulmaktadır. Gerçek de budur ve Atatürk devrinde böyle okutulmuştur.

Türk milleti târih boyunca büyüklü küçüklü bir çok devletler, müstakil beylikler, hâkanlıklar ve imparatorluklar kurmuş ve yönetmiştir. Bunların başlangıcı târihin karanlıklarına kadar gider. Tam mânâsiyle «ilk»i bulmak belki de müm-

kin değildir. Bir çok münâkaşalara ve görüş ayrılıklarına mevzû olabilir. Bunların sayısı da çok fazladır. Fakat, cumhurbaşkanlığı sancağı'ndaki 16 yıldız ile ifâde edilen 16 Türk devleti (ki her biri tam anlamıyla birer imparatorluktur) târih ilminin kabûl ettiği, münâkaşa götürmez büyük Türk devletleridir. Bunlar da: Büyük Hun İmparatorluğu M. Ö. 204 - M.S. 216, Batı Hun İmparatorluğu M.S. 48 - 216, Avrupa Hun İmparatorluğu M.S. 375 - 454, Akhun Devleti M.S. 420 - 552, Gök-Türk İmparatorluğu M.S. 552 - 743, Avar İmparatorluğu M.S. 562 - 795, Hazar Devleti M.S. 602 - 1016, Uygur Devleti M.S. 740 - 1335, Karahanlılar Devleti M.S. 932 - 1212, Gazneliler Devleti M.S. 962 - 1183, Büyük Selçuk İmparatorluğu M.S. 1040 - 1157, Harzemşahlar Devleti M.S. 1077 - 1231, Altınordu Devleti M.S. 1224 - 1502, Timur İmparatorluğu M.S. 1369 - 1501, Bâbüir İmparatorluğu M.S. 1526 - 1858, Osmanlı İmparatorluğu M.S. 1299 - 1918/1922,¹ dur.

Vesikalarla kesin olarak ispatlanmış ilk Türk devleti olan Büyük Hun İmparatorluğu'nun kuruluşu, M.Ö. 204 yılındadır. Kurucusu Mete (Oğuz) Han'dır. Milâttan sonraki 1973 yıla, evvelki 204 yıl ilâve edilirse 2177 yıldır târihte ve dünyâda Türk devleti mevcuttur. Şu hâlde, cumhûriyetimizin 50., devletimizin (en az) 2150. yılındayız diyebiliriz. Bu rahatlıkla ve ıftiharla söylenecek bir târihi gerçektir.

Milletimizin bu devletleri, biri yıkılıp diğeri onun yerini alarak veyâ bir müddet sonra kurularak da değil, aralıksız ve çok defâ aynı zamanda ikisi, dördü târih sahnesinde mevcut olarak devâm edegelmışlerdir. Meselâ M.S. 710 yılını ele alırsak; hem Gök-Türk İmparatorluğu, hem Avar İmparatorluğu ve hem de Hazar Devleti değişik coğrafyalarda müstakil Türk devleti olarak aynı zamanda var olmuşlardır. Yine meselâ M.S. 1100 yılını alırsak aynı zamanda, Gazneliler, Büyük Selçuk İmparatorluğu ve Harzemşahlar İmparatorluğu olarak üç müstakil Türk devleti buluruz. Kezâ Osmanlı İmparatorluğu devâm ederken Altınordu, Timur ve Bâbüir Devletini görürüz.

1 Türk devletlerine âit târihlerde kat'i olmamakla berâber Cumhurbaşkanlığı forundaki seneler esas olarak alınmıştır.

Devletimiz böylesine geniş ve devamlı bir mâhiyet arz etmek-
tedir.

Esâsen her yıl resmî devlet dilinin Türkçe oluşunun 7 asırlık geçmişini (bu yıl 698. yıldır) kutlarken, devletimizin sâ-dece yarım asrını anmamız ve kutlamamız garip bir durum ve eksiklik olarak hissedilmektedir. Yine ve meselâ kara ordumuzun, donanmamızın, Rumeli topraklarına ilk ayak basışımızın birkaç asırlık yıldönümlerinde, en az 2150 senelik geçmiş olan devletimizin yaşını ve mebdeini zikretmemek îzâhı güç bir garâbettir.

Bu bakımlardan, cumhûriyetimizin her yıl birer birer artacak olan senelerini anarken, târih boyunca devâm edegelmekte olan Türk devletinin de yaşını ihmâl etmemek mevkiinde ve mecbûriyetindeyiz.

Kaldı ki Türkiye Cumhûriyeti'nin ve 29 Ekim 1923 den evvelki adıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Devleti'nin (Yakın târihimizde Türk devleti tâbiri ilk defa 20 Ocak 1921 târihli ve 85 sayılı Teşkilât-ı Esâsiye Kânûnu'nda ve bu kânûnun «Türk devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idâre olunur ve hükûmeti Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ünvânını taşır» hük-münü ihtivâ eden 3. maddesinde kullanılmıştır.) Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine geçmesi, hukûkî esasların ve usûllerin dışında olmamıştır. Bu hukûken ve târihî vesikalarla böyledir. Biraz açıklayalım: Kendine has bir zihniyeti ve mâhiyeti olan Osmanlı İmparatorluğu, kurulduğu ve geliştiği asırların gereği olarak ve bir imparatorluk olmasının verdiği bünye husûsiyeti itibâriyle, bugünkü anlamıyla belki tam bir milliyetçi devlet değildir. 19. asırda dünyâda gelişen milliyetçilik akımı ile imparatorluk içinde bulunan Türkten gayri unsurlar, ayrılma yoluna girmişlerdir. Türk milliyetçiliği de şuurlanarak Türkçülük doğmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun dış ve iç gâilelerle yüklü bulunduğu 20. asır başlarında, Ziyâ Gökalp Türkçülüğü'nün milletimize ve aydınlarımıza tesiri olmuştur. Hem Türkçülük yapmak, hem İmparatorluğu muhâfaza etmek o zamanın aydınları ve siyâsîleri ve bilhassa iktidarları için zor bir durum idi. Milliyetçi bir görüşe sahip olunarak İmparatorluk elbetteki kendi kendini tasfiye edemezdi.

Birinci Cihan harbine giriş ve mağlûbiyet ile imparatorluğun muhâfazasına maddî ve târihî imkân kalmamıştır. Son Osmanlı Meclîs-i Mebûsân'ı da o günün şartlarını nazara alarak 28 Ocak 1920 târihinde Mîsâk-ı Millî'yi karar altına almış ve îlân etmiştir. Târihimizde Mîsâk-ı Millî çok ehemmiyetli ve mânâlıdır. Bu, Osmanlı Meclîs-i Mebûsânı'nın, imparatorluğu bir nevî tasfiyesi ve devletin millî hudutlarının tesbît edilîşidir.

Ankara'yı merkez alan Anadolu kurtuluş hareketi de Mîsâk-ı Millî'yi aynen benimsemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclîsi açılışından çok kısa bir zaman sonra 18 Temmuz 1920 de aynı metni kabul ve bir kerre daha îlân etmiştir. Mîsâk-ı Millî açısından bakıldığında; Anadolu hareketinin Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye etmediği, bilâkis Osmanlı Meclîs-i Mebûsânı'nın son karârını saydığı ve gerçekleştirdiği anlaşılır. Mîsâk-ı Millî, Kurtuluş Savaşı'nın ve sonunda yapılan Lozan Barışı'nın ve yeni Türk devletinin esâsı olmuştur. Bu yüzden, ülke ve millet bakımından Türkiye Cumhûriyeti bir «devam»dır.

Yaptığı icrâatta her zaman «meşrû» bir temel arayan Atatürk, yeni devleti kurarken böyle bir temele, Mîsâk-ı Millî'ye dayanmıştır. (Hatay mes'elesi ve Hatay'ın ülkemize katılması da yine bir Mîsâk-ı Millî mevzûu ve dâvâsı olmuştur.)

Esâsen 23 Nisan 1920 de Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclîsi, 1 No. lu karârında «Türkiye Büyük Millet Meclîsi bu kerre intihap edilen âzâlarla İstanbul Meclîs-i Mebûsânı'ndan iltihak eden âzâlardan müteşekkil» olmayı kabûl etmiş ve birinci T.B.M.M. böyle bir kuruluş olmuştur.

Mîsâk-ı Millî'ye dayanan Ankara kurtuluş hareketi ve Ankara iktidârı Osmanlı Devleti tarafından da kabûl edilmiştir. Şöyle ki: Bilâhare başkaları tarafından imzâlanan Sevr Anlaşması'nın ilk müzâkeresinde, 11 Mayıs 1920 de Pâris'te, «Bu sulh şerâiti müstakil bir devlet mefhûmu ile kâbil-i telif değildir.» diyerek müzâkereye yanaşmayan Tevfik Paşa 27 Şubat 1921 de Londra Konferansı'nın açılışında Osmanlı Devleti Başmurahtası olarak söz aldığında, «Ben sözü Türk milletinin hakikî mümessili olan Büyük Millet Meclîsi Başmurahtası'na

birakıyorum» dediği gibi yine Londra Konferansı'nda Osmanlı murahaslarından Mustafa Reşit Paşa da, Ankara Hükûmeti murahası için «— Bekir Sâmî Beyefendi bütün Türkiye nâmına söz söylüyor» demiştir. Bu, yeni Türk devletinin Osmanlı Devletince de tanındığının târihi işâretleridir.

30 Ekim 1922 de saltanat ilga edilirken de yine «meşrûluk» ve «devamlılık» göz önünde tutulmuştur. 30/10/1922 târihli ve 307. sayılı kânun (T.B.M.M. karârı) ile, aynen, «Osmanlı İmparatorluğu'nun münkariz olduğuna ve Büyük Millet Meclîsi Hükûmeti teşekkül ettiğine ve yeni Türkiye Hükûmeti'nin Osmanlı İmparatorluğu yerine kâim olup onun hudûd-ı millî dâhilinde yeni vârisi olduğuna, Teşkilât-ı Esâsiye Kânûnu ile hukûk-ı hükûmrânî milletin nefsine verildiğinden İstanbul'daki Pâdişâhın mâdum ve târihe müntakil bulunduğu..» karar verilmiştir.

30 Ekim 1922 deki karar bâzı bakımlardan müphem ve eksik görülmüş ve 1920 - 1922 arasındaki Ankara hükûmeti icrâatını bir bakıma hukûken muâllâkta bıraktığı için olacak ki, hemen ertesi gün 1/2 Kasım 1922 târihinde yukardaki kânûnu tâkip eden bir kânun ile (308 sayılı k.) aynen: «Mîsâk-ı Millî hudutları dâhilinde Türkiye Büyük Millet Meclîsi Hükûmeti'nden başka hükûmet şekli tanınmaz. Binâenaleyh Türkiye halkı hâkimiyet-i şahsiyeye müstenit olan İstanbul'daki şekl-i hükûmeti 16 Mart 1920'den itibaren ve ebediyyen târihine müntakil addeylemiştir.» şeklinde bir karar daha alınmıştır.

Görülüyor ki 1922 sonbahârında, 16 Mart 1920 (İstanbul'un yabancı devletlerce fiilî ve askerî işgalleri ve idâreye el koymaları) târihinden itibaren pâdişâhlık ve İstanbul'daki hükûmet ilga edilmiş, yeni Türkiye devleti Osmanlı İmparatorluğu'nun, Mîsâk-ı Millî hudutları dâhilinde, yerine kâim olup vârisi olmuştur. Cumhûriyet bir yıl sonra ilân edilmiş ve daha sonra da Osmanlı pâdişâh âilesi âzâsı, hilâfetin ilgası ile 3 Mart 1924 târihinde yurt dışına çıkarılmıştır.

Türkiye Cumhûriyeti'nin kuruluşunda, hukûken ve fiilen bir devamlılık mevcuttur ve bu metinlerle de ifâde edilmiştir. (Günlük politika faâliyetleri, politik sözler ve ithamlar dışında olayın ana çizgisi budur.)

Hemen işâret edelim ki Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da Osmanlılar bir «devam» idiler. Osmanlılar'a da istiklâl alâmetleri (sancak, davul, tuğ) önce tâbi oldukları Selçuk Devleti tarafından verilmişti.

Târihin gerçekleri ve devlet sancağındaki 16 yıldız ile belirlenen geçmiş Türk devletleri, Türk milletinin târih boyunca dâimâ istiklâlini korumuş ve dâimâ müstakil devlet hâlinde yaşamış olduğunu isbâta kâfidir. 1918 mağlûbiyeti üzerine istiklâlini kaybederken ve ülkesi paylaşılırken de, Misâk-ı Milli çerçevesinde yeni bir devlet daha kurmuştur: Türkiye Cumhûriyeti. Kurtuluş hareketi ve cumhûriyeti, işgâl edilen vatan ve esir edilmek istenen milletle berâber sona ermek durumunda olan büyük mâziyi de kurtarmıştır.

Atatürk, Türk Cumhûriyeti'ni ve Türk istiklâlini her zaman birlikte ele almıştır. Devletimizin resmî ve millî marşının adı «İstiklâl Marşı»dır. Burada Mehmet Âkif, Hun Türklerinden beri devâm eden gerçeği dile getirmiştir:

«Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım!»

Bugünkü anayasamız «târih boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan... Türk Milleti» diye başlar.

Bunlar tefâhür sözleri değil, târihî gerçeklerdir.

Büyük Hun İmparatorluğu'nun kurucusu Mete (Oğuz Han)den itibaren 21 asırdır devâm eden «müstakil devlet» ülküsü, târihin büyük hâdisesidir.

Bir başka şâirimiz (Sâmih Rifat) bunu şöyle ifâde ediyor:

**«Adımın biri Oğuz biri Mustafa Kemâl,
İrkimin istediği ya ölüm ya istiklâl.»**

Târih boyunca istiklâlini kaybetmemiş milletimizin geçmi-

şini ve devlet yaşını anmak, cumhûriyetimizin şerefini ve mânâsını arttıracak ve genç devletimize, milletimizin ezelî mâzîsi çok yakışacaktır.

Bu itibarladır ki devletimizin yaşı ilmî ölçülerle tâyin edilerek tam yılı bulunmalı, kabûl edilmeli, senbolik bir gün tesbît olunmalıdır. Veyâ, mâziyi istikbâle, bağlayan bir gün addedilerek yine 29 Ekim'de karar kılınmalı ve devletin yaşı da anılmalıdır.

Bu yazımızın maksadı, bu duygu, dilek ve düşüncenin sunulmasıdır.

KUBBEALTI AKADEMİK SEMİNERLERİ

KASIM - ARALIK 1975 PROGRAMI

- 21 Kasım 1975 Cuma : Prof. Sebahaddin Zaim
İktisâdî Mes'eleler
- 25 Kasım 1975 Salı : Prof. Nihad Keklik
Türk İslâm Filozoflarının İtikâdî
- 28 Kasım 1975 Cuma : Turan Yazgan
Sendikacılık Mes'elemiz
- 2 Aralık 1975 Salı : Prof. Sebahaddin Zaim
İktisâdî Mes'eleler
- 5 Aralık 1975 Cuma : Ahmet Kabaklı
Bürokrasi ve Türkiye
- 9 Aralık 1975 Salı : Tahsin Banguoğlu
Yazı Dilinde Yabancılaşma
- 19 Aralık 1975 Cuma : Turan Yazgan
Ücret Mes'eleleri
- 23 Aralık 1975 Salı : Ekrem H. Ayverdi
**Birbirine Zıt İki Medeniyet
(Türk ve Yunan)**
- 26 Aralık 1975 Cuma : Ecz. Uğur Derman
Ölüm Yıldönümünde Mehmed Âkif
- 30 Aralık 1975 Salı : Ertuğrul Düzdağ
Âkif ve Zamânı

KUBBEALTI CEMİYETİ'nin

4 seneden beri devâm etmekte olan

Kemâl Batanay	(usul - Üslûp - Tanbur)
Câhid Gözkan	(Ud)
Yusuf Ömürlü	(Solfej - Nazariyat - Koro)
Ekrem Erdoğan	(Kemençe)
Nermin Pekin	(Edebiyat)

İdâresindeki Klâsik Türk Mûsikîsi çalışmaları için talebe kaydına
başlanmıştır.

Mürâcaat Târihi: Ekim 1975 sonu

Adres: Çarşıkapı, Kara Mustafa Paşa Medresesi, No. 81

Tel: 22 95 17

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASINDA

1975 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi

- Münir Atalar** — Kitaplar: Kapitalizm, Marksizm ve İslâm, y. 4, s. 2, sy. 71 — Türkçenin Grameri — Eski Türk San'atı ve Avrupa'ya Etkisi y. 4, s. 3, sy. 70-72
- Beşir Ayvazoğlu** — Kaside, y. 4, s. 3, sy. 60
- Ekrem H. Ayverdi** — İlimde Millî Basiretin Ehemmiyeti, y. 4, s. 1, sy. 27 — Müffiy'üs-Sakaleyn, y. 4, s. 3, sy. 24
- İlhan Ayverdi** — Kökü Mâzide Olan Âti, y. 4, s. 1, sy. 5 — Târih ve San'at, y. 4, s. 2, sy. 5 — Silinmeyen Damga, y. 4, s. 3, sy. 5 — Bayramın Düşündürdükleri, y. 4, s. 4, sy. 5
- Sâmiha Ayverdi** — Doğu ve Batı San'atının Hareket Noktaları y. 4, s. 1, sy. 7 — San'at Geleneğimiz, y. 4, s. 2, sy. 7 — Çeşnicibaşı, y. 4, s. 3, sy. 7 — Takiyef, y. 4 s. 4, sy. 8
- Nihad S. Banarlı** — Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar, y. 4, s. 1, sy. 12 — Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar, y. 4, s. 2, sy. 16 — Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar, y. 4, s. 3, sy. 18 — Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar, y. 4, s. 4, sy. 18
- Tahsin Banguoğlu** — Sohbet, Millî Dünyâ Görüşü Üzerine II, y. 4, s. 1, sy. 37 — Sohbet, Millî Dünyâ Görüşü Üzerine II, y. 4, s. 2, sy. 37
- Kaya Bilgegil** — Nâmık Kemâl ve Hâcelik Rü'usu, y. 4, s. 1, sy. 60 — Şehzâde Murad Efendi'nin Fransa İmparatoru Üçüncü Napoléon'a Gönderdiği Bir Mektup, y. 4, s. 3, sy. 21 — Türkiye'nin Londra'daki İlk Talebe Müfettişi Redhouse'dur, y. 4, s. 4, sy. 22
- Bâkî Bilgin** — Nisan Gazeli, y. 4, s. 2, sy. 70
- Fâruk N. Çamlıbel** — İsimsiz Kıt'alar, y. 4, s. 1, sy. 14 — İsimsiz Kıt'alar, y. 4, s. 2, sy. 15 — İsimsiz Kıt'alar, y. 4, s. 3, sy. 17 — İsimsiz Kıt'alar, y. 4, s. 4, sy. 21
- Nihad M. Çetin** — Râşid Efendi Kütüphânesi'nin Kuruluşuna Dâir, y. 4, s. 2, sy. 62
- Uğur Derman** — Mâhir Hoca'dan İzler, y. 4, s. 1, sy. 15 — Mehmed Âkif'den Mektuplar, y. 4, s. 2, sy. 45 — Mehmed Âkif'den Mektuplar, y. 4, s. 3, sy. 33 — Mehmed Âkif'den Mektuplar, y. 4, s. 4, sy. 27
- Bekir Sıtkı Erdoğan** — Az Gittim Uz Gittim, y. 4, s. 4, sy. 32

Semavi Eyice — Sofya Yakınında İhtiman'da Gaazî Mihaloğlu Mahmud Bey İmâret Câmii, y. 4, s. 2, sy. 49

Ali M. Hatusil — 50. Yıl mı? 2150. Yıl mı?, y. 4, s. 4, sy. 66

Nihad Keklik — Türk - İslâm Felsefesi, y. 4, s. 3, sy. 51

Cemil Meriç — Müstagribler, y. 4, s. 3, sy. 62 — Aydın Kaderi, y. 4, s. 4, sy. 34

Nermin Pekin — Millî Kültür ve Millî Terbiye, y. 4, s. 2, sy. 67 — Yahyâ Kemâl'in Bitmemiş Şiirleri ve Neşre Hazırlanan Son Kitapları, y. 4, s. 4, sy. 60

Âsuman Sargut — Mensur Şiir, y. 4, s. 3, sy. 32

Fevziye A. Tansel — Ölümünün Ellinci Yılı Dolayısıyla Ziya Gökalp'in Basılmış Eserleri Dışında Kalan Şiirleri Hakkında ve Onun Yazdığı Bilinmeyen İki Şiiri, y. 4, s. 1, sy. 48 — Ölenlerimiz Âfif Nihad Asya ve Nejdet Sançar, y. 4, s. 2, sy. 18 — Fuad Köprülü'nün Armağan Ettiği ve Kendisine Armağan Edilen Eserler, y. 4, s. 3 sy. 39

Fâruk K. Timurtaş — Uydurma ve Yanlış Kullanılan Kelimeler Sözlüğü, y. 4, s. 2, sy. 11 — Uydurma ve Yanlış Kullanılan Kelimeler Sözlüğü, — y. 4, s. 3, sy. 12 — Uydurma ve Yanlış Kullanılan Kelimeler Sözlüğü, y. 4, s. 4, sy. 14

Rızâ Ümid — Serzeniş, y. 4, s. 2, sy. 36

Turan Yazgan — Sosyal Güvenlik, y. 4, s. 4, sy. 53

Muhsin Ziyâ — Ölümünün Kırkbirinci Senesi Dolayısı ile Hâşim'in Şiirlerinde Mehtap (devam), y. 4, s. 1, sy. 64

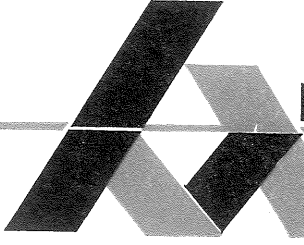
İmzâsız Yazılar — Kubbealtı Akademik Seminerleri Mart Programı, y. 4, s. 1, sy. 74 — Kubbealtı Akademik Seminerleri Nisan Programı, y. 4, s. 1, sy. 75 — Kubbealtından Haberler, y. 4, s. 2, sy. 66 — Kubbealtı Akademik Seminerleri Kasım - Aralık Programı, y. 4, s. 4, sy. 73 — 1975 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi, y. 4, s. 4, sy. 74

Yeni Kalem

Rızâ Akdemir — Ben, y. 4, s. 1, sy. 73

Erdal Kılıç — Kıt'a, y. 4, s. 3, sy. 68

Halim Kâmil Teoman — Gözlerin, y. 4, s. 3, sy. 69

BAHA MATBAASI

BAHATTİN BÂTİR

Sultanahmet Ticarethane Sok. No. 35 - İstanbul
Tel: 27 32 44 • Tic. Sicil : 60296

MIXER DİZGİ MAKİNASI

TIPO ve OFSET

Baskı Makinaları ile

TEK ve ÇOK RENKLİ

HER TÜRLÜ LÜGAT ve DÜZ KİTAPLAR — MECMUA

KATALOG — TAKVİM — POSTER — PANKART

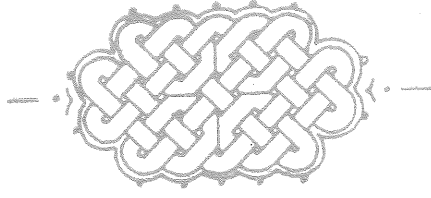
VE

BİL'ÜMUM EVRAKI MATBUA İÇİN

BAHA MATBAASI

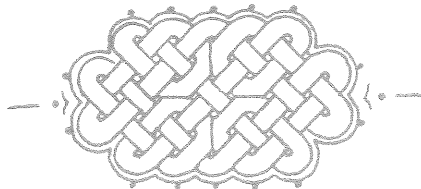
Emrinizdedir

 : 27 32 44

ÜLKER BİSKÜVİLERİ FABRİKASI

*Milli kültürümüze hizmet
eden müesseselere yardım
etmekle iftihar duyar.*

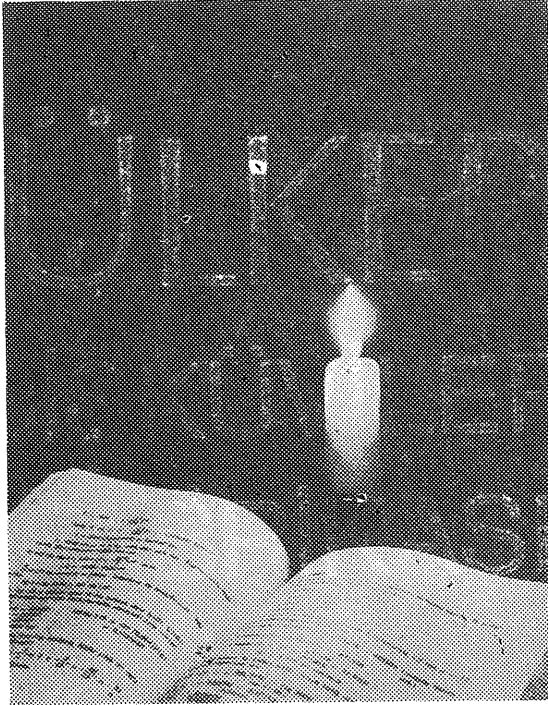

**gücünü
maziden
alan
istikbale güvenle bakan**

**TÜRKİYE
VAKIFLAR
BANKASI**

Bütün banka hizmetlerinde olduğu gibi,
sosyal alanda, kùltür ve ilim konusunda da
Türkiye İş Bankası memleket hizmetindedir.

İş Bankasının kurmuş olduğu Kùltür
Yayınları müessesesi, fikir, sanat, edebiyat,
eğitim ve iktisat konularında en değerli
eserleri halkımızın istifadesine sunmaktadır.

TÜRKİYE **BANKASI**

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

**esnaf,
sanatkâr,
küçük ve orta sanayiciyi
destekleyen tek banka vardır:**

Milyonluk İşletme ve Tesis Kredileriyle,
finansmanın yanı sıra sağladığı imkânlarla,
her türlü bankacılık işlemleriyle herkesin desteğidir
TÜRKİYE HALK BANKASI.

300'e yaklaşan şubesiyle
her kentte, esnaf ve sanatkârları başarılı bir
iş hayatına götüren tek bankadır.

akdeği

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**